

יוסף דעת

פירוש על הש"ס
מלוקט מתורת חכמים ראשונים ואחרונים
חקרי הלכות, עיונים, כללים וציונים
עניני מחשבה, חסידות ומוסר
שאלות ותשובות לסיכום סוגיות הגמרא

בכורות

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, NY 11367 USA

Tel: (718) 520-0210

Fax: (603) 737-5728

email: info@dafyomi.co.il

www.dafyomi.co.il

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

טלפון : 651-5004 , 652-2633 (02)

פקס : 652-2633 (02)

דואר אלקטרוני : info@dafyomi.co.il

www.dafyomi.co.il

ליקט וערך : יוסף בן ארזה

חבר כולל עיון הדף

הר-נוף, ירושלים

© כל הזכויות שמורות

המעוניינים להימנות על החוברת לקבלו בדואר רגיל יפנו אל :

בן ארזה, רחוב הרב משקלוב 6, הר נוף, ירושלים 95402

טל : 8128-651 (02), דואר אלקטרוני YOSEFDAAS@DAFYOMI.CO.IL

מחיר חוברת בודדת : 9 ש"ח (בערך \$2.2) לא כולל דמי משלוח

רמב"ן ר"ן רא"ש וריטב"א בנדרים כג עה). ויש אומרים שאפילו הדיוטות גמורים מתירים (כן נקט הכס"מ בדעת הרמב"ם שבועות ו,א, וכ"ה בב"י).
והרמ"ה (ב"ב קכ. ומובא ברבנו ירוחם יד,ז) כתב שצריך שהשלשה ידעו הלכות נדרים, שהרי כל ישראל שהיו בימי משה למדו ממנו, ומשם למדו התר שלשה הדיוטות [אלא שאין צריך סמוך או בקי בתלמוד] (וע"ע ריטב"א ב"ב קכ בשם מורו).
ג. בירושלמי (נדרים י,ח) מובאת דעת חכמים שאפילו במקום שיש זקן, שלשה הדיוטות מתירים. ואולם הלכה כתלמודנו שאין מתירים אלא כשאין חכם.
וכתבו התוס' שבזמן הזה אין נראה שיהא שום אדם נחשב מומחה לכך.

דף לז

נו. השוחט את הבכור ומכרו, ונודע שלא הראהו לחכם – מה יהא על דמי המקח? מה הדין במוכר פרה שחוטת ונודע שהיא טרפה, וכיוצא בזה בשאר מאכלות אסורים?

לסתם מתניתין, המוכר בכור ונודע שלא הראהו לחכם, והרי הוא אסור – קנסוהו להחזיר את הדמים, אפילו עבור הבשר שנאכל ע"י הלוקח. ושאר הבשר – יקבר, שהריהו אסור בהנאה. וכן הדין במוכר בהמה ונמצאת בטרפה – יחזור הבשר למוכר והוא יחזיר הדמים. וכן מובא בבב"ב פירות ונמצאו טבלים, יין ונמצא יין-נסך – מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים.
אם הלוקח לא עבר איסור, שמכר את הטרפה לנכרים – נותן הלוקח למוכר דמי בשר טרפה, ושאר הדמים – ללוקח.

אפילו מכר הלוקח לנכרי ביוקר, אינו חייב לשלם למוכר אלא דמי טרפה בזול, לפי שמכר להם טרפה מדעתו (עפ"י רבנו גרשום).

ובבכור, אם מכרו הלוקח לנכרי – אין למוכר דמים כלל, שהרי הבכור אסור בהנאה ולא חל המקח והדמים שבידו אינם חליפי הבכור, וגם לא הפסיד המוכר כלום – הלכך אין למוכר בהם שום זכות (עפ"י רע"ב, כפי שפירש בשו"ת משיב דבר ח"ב סוס"י נו. ועוד טעם, שהרי קנסוהו כל שהכשיל את הלוקח באיסור).

רבי שמעון בר"א אומר: דברים שהנפש קצה בהם, כגון נבלות וטרפות שקצים ורמשים – יחזיר את הדמים (כולם, שמשעה שנודע לו הדבר לא נהנה ממה שאכל. ערש"י). דברים שאין הנפש קצה בהם כגון בכורות וטבלים ויין נסך, ואכלם הלוקח – המוכר נוטל קצת מן הדמים. והעמידו זאת באופן שהמוכר נפסד ע"י אכילת הלוקח, כגון בבכור שאכל את מקום המום, ואלמלא שאכל היה ניתן להראותו לחכם (כדברי ר' יהודה). וכן בטבל – יכול לעשר, וביין נסך – בתערובת, שיכול היה למכור כולו לנכרי חוץ מדמי יי"ג שבו (וכרשב"ג), וכיו"ב.

א. כתב הרמב"ם שבדברים האסורים מדברי סופרים, אם אכלם הלוקח – אין המוכר מחזיר לו כלום.

ב. לענין ספק-איסור – ע' בגרסאות ברש"י; ט"ז וש"ך יו"ד קיט; שבט הלוי ח"ב מג.

פרק ששי

נז. א. על אלו סוגי מומים שוחטים את הבכור?

ב. על אלו פגמים באזון שוחטים את הבכור, ועל אלו אין שוחטים?

א. על סוגי מומין הללו שוחטים את הבכור: מומים שבגלוי ואינם חוזרים (כי יהיה בו מום כללי), פסח או עור (פרט), כל מום רע (חזר וכלל), ואף על פי שאינם מבטלים את האבר ממלאכתו (כל מום רע – משמע ריבוי לכל המומים המנוולים דהיינו אותם הגלויים. אבל מום עובר אין לרבות, אם משום סברא כיון שאין פודים עליו ודאי גם אין שוחטים עליו, אם מלימוד פסח או עור).
מום שאינו עובר מעצמו, גם אם יכול להרפא על ידי פעולה רפואית – אפשר שהוא בגדר 'מום קבוע' (עפ"י תוס' לה: ואינו מוסכם – ע"ע לעיל לה. תד"ה אילימא).

אותם מומים ששוחטים עליהם הבכור – פודים עליהם את הקדשים (להלן מא. שלאחר שגילה הכתוב דין מומין בבכור ובקדשים, למדים אותם זמ"ז. עפ"י תוס' מג. ד"ה למה).
ויש מומים הפוסלים בקדשים מהקרבה אבל אין שוחטים עליהם את הבכור, כגון שאמרו בגמרא בניקבה האוזן פחות מכעדשה, שאעפ"י שפוסל את הכהן מלהקריב, אין הבכור נשחט.
א. התוס' צדדו שדין דרבנן הוא שאינו נשחט מפני שאינו ניכר יפה וגזרו עליו אטו מומין שבסתר. עוד צדדו לומר שאינו מום הפוסל בבהמה כלל ומצד הדין כשרה להקרבה, ורק בכהן פסול משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' או שמא מום עובר הוא.
ב. הוא הדין לכל הדברים שאין הקדשים קרבים בהם משום שאינם מן המובחר וגם לא נפדים עליהם, כגון חולה או נעבדה בו עבירה, אין שוחטים את הבכור אלא יהא עומד עד שיפול בו מום קבוע. וכן הדין במום עובר (עפ"י רמב"ם בכורות ב, ב).

ב. נפגמה האוזן בהסחוס (= החלק הקשיח שבאוזן) בכדי שתחגור (= תתעכב) בה ציפורן; נסדקה סדק כלשהו, אעפ"י שלא חסרה – הרי זה נשחט. ובין שנעשו בידי אדם בין בידי שמים.
מסתבר שהסדק והפגם צריך שיהיו בכל עובי האוזן.

ונראה שאין הפגם והסדק פוסלים אלא בשפת האוזן ולא באמצעה, שאם לא נאמר כן 'ניקב' למה לי הלא יש כאן סדק. עוד אפשר שאין הסדק פוסל אלא אם נמשך מן החוץ כלפי פנים האוזן ולא מלמעלה למטה, ולכך צריך לדין 'נפגמה' דהיינו נחסרה, שאל"כ תיפוק ליה שכל פגם יפסול מדין 'סדק' (עפ"י חזו"א כה, ג, ה).

וכן ניקבה בסחוס (ללא פגימה וחסרון בגוף האוזן. מפרשים) כמלא כרשינה שתהא נכנסת ויוצאת. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: בכעדשה – הרי זה מום. וקרובים דבריהם להיות שוים.
הלכה כדעה ראשונה. ובין אם היה הנקב עגול בין ארוך, אם מצטרף לכרשינה – הרי זה מום (רמב"ם ביאת המקדש ז, ג).

מבואר בגמרא שבנקב הקטן משיעורים אלו, אף כי אין שוחטים את הבכור, הוא נפסל. העירו האחרונים על השמטת הרמב"ם דין זה. ויש מי שכתב שלא אמרו בגמרא אלא לר' יוסי, אבל לחכמים פחות מכשיעור אינו מום כלל (עפ"י מהריט"א. וע' חזו"א כה, ד).
יבשה האוזן – הרי זה מום. איזוהי 'יבשה' – שאם תינקב אינה מוציאה טפת דם. רבי יוסי בן המשולם אומר: כדי שתהא נפרכת (במשמוש. רש"י).

א. הרמב"ם פסק כת"ק. והטור – כר"י בן המשולם (וע' גם בתוס' ורא"ש סוכה כט: טאו"ח תרמו. וע"ע בדברי המודות כאן אות ג. ואילו בספר לקוטי הלכות סתם כהרמב"ם).

ב. לא נתפרש שטח היבשות. ונראה שהיבש כמו שאינו, ושיעורו ככרשינה. ויש לעיין ביבשה כלשהו בשפתה, אם נחשב כנפגמה. (עפ"י חזו"א כה, ג).

פגם (או נקב או סדק. רמב"ם ביא"מ ז, ב) בעור הרך שבאוזן, באליה – אינו מום (שחזור ומבריא. רש"י עפ"י הגמרא. וע' חזו"א כה, ה).

יש אומרים שהסחוס הוא החלק הקשה ביותר שבמרכז האוזן; באדם הוא החלק הגבוה שבאמצע האוזן העשוי כגדר לנקב, ובבהמה שאין לה חלק כזה, הוא החלק שמתקדשה במקום הקמטים הגבוהים, המסתיימים בשני שלישי אורך האוזן (שו"ת מלבושי יו"ט ח"ב יו"ד יד עפ"י תה"ד וט"ז). ויש אומרים שכל החלק העליון של האוזן שהוא קשה במשמושו – בכלל ה'סחוס', ורק האליה שבתחתית האוזן או העור הרך שעל גבי הברשה הקשה – בהם אין מום פוסל (עפ"י צמח צדק החדש יו"ד רכט ומלבושי יו"ט – עפ"י הירושלמי ורש"י מ: ותו"ט. אם כי למעשה כתבו להחמיר. וכמה אחרונים הורו להקל).

אוזן כפולה (כעין אוזן בתוך אוזן); אם היא מורכבת מסחוס אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה – הרי זה מום. שני סחוסים – אינו מום (מ: כגרתנו וכפרש"י).

א. הגרעק"א צדד שבכל אופן אסור להקריבו, דכל יתר כחסר דמי.

ב. הרמב"ם (ביא"מ ז, ג) כתב להפך; בסחוס אחד אין זה מום, ובשני סחוסים – הרי זה מום.

אוזן אחת גדולה ואחת קטנה, במראה ולא במידה – הרי זה מום (משנה מ: כדברי ר' חנינא בן אנטיגנוס).

רוב הראשונים סוברים שחכמים אינם חולקים בזה. ואולם הרמב"ם (בפיה"מ ובהל' איסור"מ ב, ב) מפרש שחכמים לא הודו לו, ומכשירים אפילו באוזן קטנה כפול. וכן פסק להלכה. (וע"ע בחדושי ר' אריה ליב ח"ב מט).

בהמה ששתי אזניה קטנות מדי או גדולות, או מכווצות כספוג – כשרה להקרבה (להלן מד. ורש"י).

דיני רציעה – בקדושין כא.

דפים לז – לח

נח. א. כמה יהא חסרון בשדרה, ולא תטמא באהל?

ב. כמה יהא חסרון בגלגלת ולא תטמא באהל?

ג. מהו שיעורו של מאור (= צוהר, חלון) שבבית, להביא טומאה מחדר לחדר?

א. כמה תהא השדרה חסרה ולא תטמא באהל – בית שמאי אומרים: שתי חוליות. בית הלל אומרים: חוליה אחת.

ב. חסרון בגלגלת; בית שמאי אומרים: כמלא מקדה. באיזה מקדה אמרו – בקטן של רופאים (שקודחים בגולגולת). דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כמקדה גדול של לשכה (– המונח בה לצורכי בדק הבית).

בית הלל אומרים: כדי שיינטל מן החי וימות. ומסרו בשם שמואל ששיעורו כסלע (= מטבע).

רב חסדא פרש, וכן הסכים רב תחליפא בר אבודימי, שלבית שמאי השיעור הוא כמקדה וחיסומו, כלומר נקב שהמקדה יוצא ונכנס בו בריוח. והוא גדול מסלע. ושיעור בית הלל כמקדה ללא חיסומו והוא כסלע גירונית (לפי"ז מחלוקת ר"מ וחכמים אתיא גם כבית הלל, באיזה מקדה מדובר. עפ"י מהרש"א חולין מה רע"א בבאור פרש"י שם). ורב נחמן פרש 'מקדה' סתם ללא חיסומו, והסלע [סתם, לאפוקי מסלע גירונית שהיא גדולה כמקדה גדול של לשכה] קטנה ממנו. נמצאו בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא.

הלכה בכסלע (רמב"ם הל' טומאת מת ב, ח). ובסלע מצומצם טמא, שכל שיעורי חכמים להחמיר (ע' חולין נד: וברשב"א).

ג. מאור שלא נעשה ע"י אדם, כגון שנשבר הכותל מאליה; שיעורו להביא את הטומאה מבית לבית – כמלא אגרוף גדול, אגרופו של בן אבטיח. אמר ר' יוסי: וישנו – לאותו אגרוף – כראש גדול של אדם. נעשה בידי אדם – שיעורו כמלא מקדח גדול של לשכה, שהוא כפונדיון האיטלקי וכסלע נירונית. (יש משערים שהוא לא גדול מ-26 מ"מ. ע' מדות ומשקלות של תורה' פרק קמה). וישנו כמלא נקב של עול (- שבו תוקעין יתד לצורך קשירת רצועות העול. רש"י).

דף לח

נט. כלי חרס וכלי שטף – כיצד הם מקבלים טומאה?

כלי חרס אינם מקבלים טומאה אלא מתוכם (תוכו).

נטמא תוכם – נטמא גבם.

א. התוס' הוכיחו [דלא כרבנו שמואל, ומובא בסו"ס ראב"ן] שמשמאים טהרות במגעם, בין שנגעו

הטהרות בתוך הכלי או בגבו.

ב. בדין מקום החקק שיש לכלי חרס תחתם, נחלקו הראשונים. (ע' בפירוט בשבת טו-טז).

כלי חרס שאין להם תוך – אינם מטמאים.

אין מדרס בכלי חרס.

בטומאות מסוימות, נטמא הכלי בהיסט ללא מגע.

הרמב"ם (אבות הטומאה ז,ג. וע' בהל' כלים יג,ד) כתב שכלי חרס שיש להם תוך, מקבלים טומאת

אחוריים ממשקין טמאים שנגעו בגבם, טומאה דרבנן. אבל רש"י פרש שלא גזרו בהם טומאת

אחורים ע"י משקין טמאים, שהרי אף משקה זב וזבה אינם מטמאים אותם מגבם (וכן דעת

הראב"ד בהל' אבה"ט שם).

כלי שטף (= כלי עץ. ו"א שגם כלי מתכת נקראים כן. עתוס' ור"ג כאן ורש"י חולין כה. ועוד) – מקבלים

טומאה בין מתוכם בין מגבם [במגע בגופם ולא באוירם]. במה דברים אמורים – בטומאה דאורייתא, אבל

בטומאת משקין דרבנן (- משקים טמאים המטמאים כלים מגזרת חכמים, משום משקה זב וזבה), עשו בה חכמים היכר

כדי שלא ישרפו עליה תרומה וקדשים, ולכן אמרו שאם יש לכלי תוך, כשנטמא תוכו נטמא כולו

וכשנטמא גבו – לא נטמא תוכו (אבל גבו טמא כמבואר בברכות נב: וע' שטמ"ק אות ז; מים קדושים), ולא אוגנו

אזנו וידיו.

[ודוקא לחולין ולתרומה, אבל לקדש נטמא גבו נטמא כולו (חגיגה כא-כב)].

כלי שטף שאין להם תוך – כלי עץ (עור ועצם) אינם מקבלים טומאה מדאורייתא. (שהוקשו ל'שק'. ומרבנן

יש להם טומאה בכלים מסוימים), מלבד אם הם משמשים למדרס (מושב, משכב, מרכב). אבל כלי מתכות,

אפילו הפשוטים – מקבלים טומאה.

ובאופן זה שאין להם תוך, אין חילוק בין הצד שמשמשים בו ל'גב' החיצוני הלכך אם נגעו משקים בצד

אחד, נטמא הכלי כולו.

הרמב"ם (כלים כה,ג) כתב שפשוטי כלי עץ שאינם ראויים למדרס, נטמאו אחוריהם במשקין

– אין תוכם טמא. ורק בראויים למדרס אמרו שאין בהם חילוק בין אחוריים לתוך. והראב"ד

סובר (כפירוש המפרשים. ע' משל"מ ועוד) שאפילו גבם אינו טמא. וכן נראה מדברי רש"י

בסוגיתנו.

פרטים נוספים, ע' בשבת טו-טז.

דפים לח – לט (מ)

ס. אלו הם מומי העיין?

מומי העיין: הריס (י"ג: חריץ) של העיין (= העפעף) שניקב, נפגם או נסדק;
דק בעינו – דוק לבן כשהוא צף, או דוק שחור משוקע. ולא להפך (ע' באור הדברים בשו"ת הרדב"ז ח"ה קג);
תבלול – כחוט לבן הפוסק ונכנס לחלק השחור שבעיין. אבל שחור הנכנס ללבן – לא, שאין מום בלבן,
שאינו אלא 'חלב העיין'. כן סתמה משנתנו וכדעת רבי יוסי (וכן נקטו בגמרא להלן מ: בסתם, ע"ש בתוס'). ואילו
רבי מאיר סובר שבכל אופן הרי זה מום, שזהו לשון 'תבלול' – המבלבל את העינים;
'חלזון', המכונה גם 'נחש'; וכן עינב (י"ג: עצב) – הרי אלו מומים;

חורור (= טפות לבנות בעיין. רש"י. וע' רבנו גרשום) קבוע ומים הקבועים – שוחטים על מומים אלו.
איוהו חורור הקבוע – ארבעים יום. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: שמונים יום. וכן סתמה משנתנו. ר'
חנניא בן אנטיגנוס אומר: בודקין אותו שלש פעמים, בהפרשים שוים דהיינו כל 27 יום (כפרש"י. והתוס'
פרשו בתחילת שמונים יום ובאמצעם ובסופם). ואם המום מופיע במשך זמן זה – הרי זה מום קבוע ושוחטים עליו.
נסתפקו האם מגלה למפרע שהיה קבוע מתחילתו, אם לאו. ונפ"מ לחיוב מעילה לנהנה מפדיונו.

אלו הם המים הקבועים – כל שבדקוהו ע"י אכילת תבואה (שהיא גורם המרפא) ונשאר המום בעינו.
כיצד בודקין – ע"י אכילה מתבואת בית הבעל (– שאינה צריכה תוספת השקיה ע"י אדם) תבואה לחה בזמן הלח,
כלומר באדר וחצי ניסן, ואחר כך יאכל יבש בזמן יבש – באלול וחצי תשרי [ונסתפקו שמא מאכילים
אותו לח ויבש בזמן הלח], מאכילין אותו ממנה כגרוגרת (לכל הפחות) בכל יום בסעודה ראשונה, קודם
לכל אכילה ושניה (וי"מ לאחר שתיה. ערמב"ם וכו"מ; ירושלמי), ותהא אכילה זו בשדה ולא בעיר, וכשהוא
מותר ולא קשור, ועם חברו (שנוקטים בכל הספקות לחומרא);

גלגל עינו (הכולל את הלובן והסירא. עפ"י רש"י. ויש גורסים ברש"י להפך, וכ"ה בפסקי הרי"ד. ולפי"ז המדובר על
השחור שבעיין) עגול כשל אדם; ר' אילא ביבנה חשבו למום, ואמרו לו חכמים: לא שמענו. וב"ד שלאחריהם
אמרו: הרי זה מום (להלן מ).

להלכה הרי זה מום. וסתם הרמב"ם ולא חילק בין אוכמא לצייהרא. (וע' לח"מ; ליקוטי הלכות בעיין

משפט');

יבלת בעיין; לפרש"י, אם בשחור שבעיין – הרי זה מום גמור ושוחטים עליו. ואם בלבן; אם אין בה שער
– אין זה מום כלל (שהרי אין בה עצם). ואם יש בה שער – אינו נשחט על מום זה אבל אינו קרב על
המזבח, אלא ממתנינים למום אחר (עפ"י הסוגיא להלן מ: כגרסה שלפנינו וכפרש"י. וכ"ג ר"ג וראב"ד).

מהרמב"ם (איסורי מזבח ב,ב) משמע שאם יש בה שער אפילו בלבן שוחטים.

ולגרסת התוס' והרא"ש (ע' דברי חמודות שם), חילוק זה אם יש שער אם לאו, מדובר בשחור
שבעיין, שאם יש שער הוי מום גמור, ואם לאו – אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה, אבל
בלבן אין היבלת פוסלת כלל.

עין הגדי האחת שהיא גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז – הרי זה מום (משנה מ: וע"ע לעיל ג).

דפים לט – מ

סא. א. אלו הם המומין שבחוטם?

ב. אלו הם מומי השפתים, הפה והלחיים?

- ג. האם חסרון אחד מהאברים הפנימיים מהווה 'מום' לענין שחיטת בכור ולענין פדיון הקדשים? ומה הדין לענין הקרבה על גבי המזבח?
- ד. מעיקה, כתיבה, ניתוק וכריתה – האם פוסלים בביצים או בגיד?
- ה. אלו מומים נוספים שייכים בביצים?
- ו. אלו הם מומים שבזבן, בעריה ובזנב?
- ז. אלו הם מומים שבגפיים?
- ח. יבלות בגוף – האם הן מהוות מום?

א. חוטם שניקב, נפגם או נסדק – הרי זה מום. חוטמים שניקבו זה לתוך זה, מבחוץ (פירוש: בקצה החוטם (עפ"י ר"ג, רמב"ם איסור"ב, ב, ב) במקום שנראה מבחוץ. ואולם רש"י פרש שנקבו מחיצות חיצונית של החוטם. ולא גרס 'זה לתוך זה' (חזו"א כה, ג). וע' ליקוטי הלכות; חזון יחזקאל תוספתא ד, ב) – הרי זה מום. מבפנים – אינו מום לשחוט עליו.

ב. השפה, שנקבה נפגמה או נסדקה, בשורה החיצונית – שוחטים על מומים אלו. הרמב"ם (בי"א"מ ז, ז) כתב שנסדק הזר עד שתחלק השפה לשני ראשים. חוטין (= מושב השנים, חניכיים. עפ"י רש"י) החיצונית, שנפגמו ושנגממו (= שנחתכו ברוחב כעין סדק ולא חסרו כלום. רש"י) – שוחטים עליהם (ובכלל חרוץ הוא). חוטין הפנימיות – מן התיומת ולפנים, ותיומת עצמה כלפנים – פרשו בגמרא שלתנא קמא אין שוחטים אלא אם נעקרו, שאז ניכר הדבר מבחוץ. ולדברי ר' יהושע בן קפוצאי אין שוחטים עליהם אפילו נעקרו, אבל נפסל מלהיקרב כשנעקרו. ולר' חנינא בן אנטיגנוס אף מלהיקרב לא נפסל. הלכה כתנא קמא וכסתם מתניתין וכדמוכח בגמרא לעיל לה (עפ"י רמב"ם; ליקוטי הלכות). פיו דומה לשל חזיר; רבי אילא אמר שהוא מום. ואמר רב פפא: אל תאמר שדומה לגמרי אלא פרוס אעפ"י שאינו משופד (רש"י: עגול. ר"ג ורמב"ם: חד) כשל חזיר, ששפתו העליונה ולחייו העליונות עודפות על התחתונות (ערש"י ור"ג; חזו"א כה, טז). אמרו לו חכמים: לא שמענו. ב"ד שלאחריהם אמרו: הריזה מום. וכן הלכה. יש אומרים: דוקא אם העצם עודפת, אבל אם השפה עודפת ללא העצם – אינו מום (ע' טור י"ד שט). וי"א בכל אופן הוי מום לפי שדומה לשל חזיר (כן כתב בליקוטי הלכות בדעת הרמב"ם. והחזו"א (כה, טז) תמה על דבריו).

היתה השפה התחתונה עודפת על העליונה; אם עצם הלחי התחתון עודפת – הרי זה מום. ואם רק השפה עודפת – אינו מום בבהמה. ניטל רוב המדבר שבלשונו (כדברי רבי יהודה, וכן סתמה משנתנו. וכן הלכה); ר' אילא החשיבו למום, ולא הודו לו חכמים. ב"ד שלאחריהם אמרו ה"ז מום. וחכמים אומרים: ניטל רוב הלשון. פה בלום (צר וסתום. ערש"י ותוס'); אם מחת הרוח / הריוח (כלומר, מערכת הפה כולה בלומה) – אינו מום. ואם מחמת העצם (השפתים פתוחות יפה אלא שעצמות הלחיים אדוקות מדי. פירוש אחר: 'בלום' – נפוח; אם מחמת הרוח, כלומר נפיחות מסיבה חיצונית, כמו קור וחום – סופו להתרפא ואינו מום. ואם מחמת עצמו, שעבה ביותר – הרי זה מום).

עצם הפה (= הלחי) שנפרקה (י"ג: שנפסקה) – הרי זה מום. (אבל פגם או גימום אינם פוסלים שם אלא בחוטים, כנ"ל).

ג. חסרון אבר מבפנים, לענין שחיטת בכור או פדיון קדשים – אינו כלום (פסח או עור; עורת או שבור). אבל לענין הקרבתו על המזבח נסתפק רב אחדבוי בר אמי האם כשר (כיון שאינו בגדר 'מום' הפוסל) אם לאו (תמים יהיה לרצון). וניסו להוכיח שנחלקו תנאים בדבר, ודחו.

א. משמע שאפילו לפי הדחיה, יש תנא אחד עכ"פ הפוסל. ואפשר שהכל מודים בדבר. וכן פסק הרמב"ם (איסור"מ ב, יא) שחסרון מבפנים שמו חסרון. ומשמע גם אם נחסר מתחילת ברייתו – אינו עולה על המזבח (ע' לח"מ שחיטה ה, כו; מנחת חינוך רפ"ב).
ב. מחוסר אבר פנימי בעוף, או בקרבן בן נח – צידד במג"ח (רפ"ד, ד) שאינו פוסל.
ג. באדם, אין חסרון אבר פנימי פוסלו מלשרת (רמב"ם ביא"מ ו, ז).

ע' אגרות משה יו"ד ח"א רנא, שאין חסרון אבר אלא לענין פסול קרבן, אבל לא לענין טומאת כהנים למת קרובו המחוסר אבר מבפנים. ואין כן דעת הגרש"ה וואונר שליט"א בספרו שבט הלוי (ח"ג קסא; ח"ו רמד, ד).
נחלקו הברייתות בבהמה בעלת כליה אחת, האם כשרה להיקרב על המזבח אם לאו, והסיקו לפרש שנחלקו האם יש בריה הנבראת בכליה אחת (הלכך אין זה חסרון הפוסל) אם לאו. (ואם נוקטים חסרון מבפנים אין שמו חסרון, צריך לפרש שנחלקו בדבר זה עצמו).
בהמה שיש לה שלש כליות, דינה כיש לה כליה אחת ופסולה להקרבה (לפי ברייתא אחת. וע' רעק"א מ:).

ד. ומעוך וכתות ונתוק וכרות – רבי יהודה אומר: אף בביצים לפי שהם מומים גלויים, שניכר מבחוץ שהן כווצות / תלויות. ראב"י אומר: כולם בגיד ולא בביצים [שאינם מומים גלויים, שלפעמים הן מכווצות או תלויות אף בבריא]. רבי יוסי אומר: מעוך וכתות – אף בביצים, שהן כמו שאינן והרי זה חסרון (רש"י). אבל נתוק וכרות – בגיד ולא בביצים, שהרי הן ישנן.
הרמב"ם (ביאת מקדש ז, ח) פסק כרבי יהודה לענין מום הקרבן. ולענין הקרבה ע"ג המזבח – אפשר שמעוך וכתות פסול לדברי הכל משום חסרון מבפנים, וכ"מ מרש"י (וע' חזו"א כה, יד).

ה. ביציו בכיס אחד – הרי זה מום.

משמע מרבנו גרשום שזהו רק לדעת ר' עקיבא, אבל לר' יוחנן בן נורי אינו מום מפני שהביצים נמצאים, הגם שלא במקום.
שני כיסים וביצה אחת; לת"ק, הרי זה מום. לר' ישמעאל, אין זה מום כיון שיש לו שני כיסים בידוע שיש לו שתי ביצים. ר' עקיבא אומר: צריך בדיקה; מושיבו על עכוזו וממעך (בכיס ובכסלים), אם יש ביצה – סופה לצאת. מעשה שמיעך ולא יצא, ונשחטה, ונמצאת ביצה דבוקה בכסלים והתיר ר' עקיבא, שהרי זה מום כיון שאינה במקומה. ר' יוחנן בן נורי אסר.

סברת תנא קמא שכיון שהביצה אינה במקומה הרגיל – הרי זה מום ואין צריך למעך. ומסתבר שכן הלכה (עפ"י רמב"ן ורא"ש). והרמב"ם פסק שצריך למעך, כר' עקיבא (וע"ע מהריט"א; אגרות משה אה"ע ח"א יב).

ביצה אחת גדולה כשתים שבחברתה – ר' יהודה אומר: הרי זה מום. ולא הודו לו חכמים, שאפילו אינה לשניה אלא כפול כשרה.

ו. נפגם הזובן, או העריה (במוקדשין שיש בהם נקבה) – שוחטים (ובמוקדשין – פודים). ניטל הזובן – אין שוחטים, שחזור ומבריא. נפגם הגיד עצמו – מעלה ארוכה ואינו מום.

א. נפגם הגיד, משמע ששוחטים במקדש (עפ"י חזו"א כה, ט).
 ב. הרמב"ם השמיט דין ניטל הזובן.

מומים שבזנב; נפגם הזנב מן העצם [ולא מן הפרק שבין עצם לעצם, שחזור ומבריא], או שראשו מפצל את העצם (רש"י: שנקלף העור והבשר, עד שנגלית העצם. תוס': הזנב מפוצל לשנים, שיש לו שתי עצמות), או שיש בשר כמלא אצבע (- רבע טפה) בין חוליה לחוליה; זנב הגדי הדומה לשל חזיר, אפילו אינו דק כמוהו אלא שהוא מעוגל, (ויש גורסים: 'רכיכא' - רך) בדומה לזנב החזיר - הרי זה מום; זנב הגדי שיש בו חוליה אחת בלבד, וזנב הטלה שיש בו שתי חוליות ולא שלש - הרי זה מום. (כן המסקנא, דלא כרב הונא שאמר בגדי שתים ובטלה שלש); זנב העגל שאינו מגיע לערקוב (הוא הפרק המחבר את השוק, היינו העצם האמצעית של הרגל, עם הירך - היא העצם העליונה, הקולית, כפרש"י) - הרי זה מום. לפירוש הרמב"ם, חכמים חולקים על כך. וכן להלכה השמיט הרמב"ם מום זה.

ז. מומים שבגפיים:

בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש. [ואם יתר וחסר ברגלים האחוריות - הרי זה אף טרפה]; רגליו קלוטות כשל חמור. ואפילו הן סדוקות אלא שעגולות כצורת פרסת החמור (רב פפא).
 א. ה"ה אם אינן סדוקות, גם אם אינן עגולות - הרי מום. וזהו עיקר 'קלוט' שבתורה (עפ"י לקוטי הלכות, ודלא כ'הר המורה' ע"ש. וכ"כ בחזו"א כה, טז).
 ב. אפילו דומה לאמו בכל דבר אלא שקלוט ברגל אחת - פסול לקרבן (עפ"י פירוש ר"ח פלטיאל - אמור);

נשמטה ירכו (ופעמים שהיא טרפה - ע' בחולין נד), והוא ה'שחול'; אחת מירכותיו גבוהה, שיוצאת מעל גבי הכסל ('כסול'); נשתרבה ירכו (- שאחת מירכותיו גדולה מחברתה. והוא ה'שרוע'); שברים בעצם היד ובעצם הרגל, אעפ"י שאינם נראים בראיה בעלמא רק ע"י מלאכה (- מלאכת האבר, כלומר שצולע בהליכה). והוא הדין לפגומות בעצם הניכרות לעין; רגליו מבוולמות (קצרות ברוחב. וי"מ לשון נפיחה. רש"י), מחמת הריוח (הרוח) - אינו מום. מחמת העצם (כלומר, רק העצם מבוולמת, אבל הבשר רחב. רש"י) - הרי זה מום.

ח. יבלת שיש בה עצם - הרי זה מום, וזוהי 'יבלת' המפורשת בכתוב. ושאיין בה עצם - כשר בבהמה (אפילו יש בה שער. כן משמע מרש"י מא. ד"ה ובעל יבלת), שאינה אלא תלתול בעלמא (מלבד בעינים, כמפורט לעיל לה-לט).
 וכן שנינו (מה:): בעלת הדלדולין - כשרה.

דף מא

סב. על אלו מומין / פסולין אין שוחטים את הבכור, לא במקדש ולא במדינה?

על אלו אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה (ואין בדבר איסור 'שחוט' חוץ', שהרי אינם ראויים לפתח אהל מועד, אלא שאסור לשחוט משום הפסד קדשים, שהרי אפשר שיוממו ויהיו ראויים לפדיון / לשחיטה. עפ"י חו"א כג,ו); –

חורור ומים שאינם קבועים;

חוטין פנימיים שנפגמו ולא נעקרו;

בעל גרב. ודוקא בזה שלח מבפנים, אבל יבש מבפנים בין אם יבש מבחוץ בין אם לח מבחוץ – הרי זה מום קבוע ושוחטים עליו, והוא הגרב שבכתוב;

בעל יבלת – כשאין בה עצם והיא בלבן שבעין, אבל בשאר מקומות בגוף אינה כלום. [ואם יש בה עצם, בכל מקום הריהי מום גמור לשחוט עליו ככתוב בתורה. וכן יבלת ללא עצם הנמצאת בשחור שבעין, לפרש"י (לעיל מ) שוחטים עליה (ולפי"ז יש לגרוס ברש"י כאן: ואי"ת בה שער)].

כמובא לעיל, לפי גרסת התוס' אין יבלת פוסלת בעין אלא בשחור, ועליה אמרו שכשאין בה

שער אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה, אבל בלבן – דינה כיבלת בשאר הגוף (כן נראה).

ולהרמב"ם (איסור"מ ב,ב) נראה שיבלת בלבן עם שער – שוחטים עליה במדינה. וכאן מדובר

כשאין בה שער הלכך אין שוחטים אעפ"י שפסולה להקרבה.

בעל חזוית. ואין בכלל זה חזוית המצרית שהיא מום קבוע ושוחטים עליה את הבכור במדינה, והיא ילפת

האמורה בתורה, שמלפפת והולכת עד יום המיתה;

זקן, חולה ומזוהם – אינם בעלי מום, אך נתמעטו מהקרבה לגבוה (מן הצאן; מן הכבשים; מן העזים).

א. הזקן פסול להקרבה אף בדיעבד (כן הוכיחו המשל"מ ושער המלך איסורי מזבח ב,ו. וע' טו"א ר"ה י; יד

דוד זבחים נט).

ב. שיעור זקנה הפוסלת, כתב בספר משנה למלך איסור"מ ב; פרה א) בדעת הרמב"ם – שתש כחו

מחמת זקנה. (וכן כתב ריעב"ץ בזבחים נט שהכל תלוי בכחש בשר ותשות כח ולא בגיל – שהרי אין מתירים

לשחוט את הבכור משום זיקנה). והתוס' (ביומא סה:) כתבו שמהתורה פר שהוא יותר מבן שלש פסול

לקרבן (ורבנו גרשום כאן כתב 'זקן הרבה');

שנעבדה בו עבירה, ושהמית אדם – על פי עד אחד או עפ"י הבעלים, (שאינו בסקילה ומותר בהנאה),

גם אלו נתמעטו מהקרבה (מן הבהמה; מן הבקר; מן הצאן; ומן הצאן);

טומטום ואנדרוגינוס; לתנא קמא אין נשחטים אינם נשחטים לא במקדש ולא במדינה, משום ספק זכר

ספק נקבה. ולדברי רבי ישמעאל אין נשחט במקדש משום מום, אבל נשחט במדינה. וחכמים אומרים:

אינו קדוש בקדושת בכור.

נקב באוזן פחות מכשיעור (כדלעיל לז: והרמב"ם השמיט).

שוטה בבהמה – כשר. רשב"ג אומר: אינו מן המובחר (משנה מה:).

כל אלו, כשם שאין שוחטים עליהם את הבכור, כך בשאר המוקדשין אין פודין על פסולים

אלו (כ"מ מדברי המשנה, כמוש"כ בחזו"א פרה ג,ז וביו"ד ג,ד).

פגמים בקרנים ובטלפים – ע' להלן מד.

דפים מא – מב

סג. טומטום ואנדרוגינוס – מה דינם לענין קדושת בכור ושאר קרבנות?

אנדרוגיניוס; לדברי תנא קמא, הרי הוא ספק זכר ספק נקבה וחלה עליו קדושת בכור מספק. השינויים בגופו אינם מהווים 'מום', שאין 'חרוץ' בבשר אלא בעצם (אם משום הקש ל'שבור' (אביי), אם משום שכתבה תורה גרב – מכלל שאין חריץ פוסל בבשר. רבא).

בשאר קרבנות, אמנם משמע בגמרא שאין למעטו מ'אם זכר' דלא אתי קרא למעוטי ספקא, אך בשלמים הבאים זכר ונקבה י"ל שנתמעט מהקרבה מ'אם זכר אם נקבה'. וכן פסק הרמב"ם (איסור'מ ג,ג. עפ"י הערת הרי"ד ויזר שליט"א. [ולכאורה נראה שתלוי הדבר במחלוקת ת"ק ור"ש בברייתא להלן נז. אם נתמעטו טומטום ואנדרוגיניוס בקדשים מ'אם זכר אם נקבה'. אך לפי"ז צ"ע בפסקי הרמב"ם שמתד פסק לפסלם מהקרבה כאמור כר"ש, ומאידך משמע מדבריו (בכורות ו,יד) שטו"א נכנסים לדיר להתעשר]. ולענין חלות קדושה עליו – ע' בתמורה יז.

לדברי רבי ישמעאל, האנדרוגיניוס הוא בעל-מום, ובארו בגמרא משום חרוץ. ונסתפקו האם הוא זכר ודאי לדעתו (וכן דעת כמה תנאים במק"א. ע' יבמות פא-פב שבת קלד:), ואם כן קדוש בקדושת בכור בודאי, ולוקין על גזיתו ועבודה בו, וניתן לכהן, או שמא סובר שהוא ספק זכר ספק נקבה. לרבנן בתראי – האנדרוגיניוס אינו בכור כלל מפני מיעוט הכתוב (מזכר, או מיתור זכר והזכרים) ומותר בגזיה ועבודה. וכן בשאר קרבנות – אינו בר הקרבה כל עיקר. וממועט מחלות קדושה ומותר בגזיה ועבודה (לרש"י. וצ"ע אם מותר גם מדרבנן), ואינו עושה תמורה (עפ"י תוס').

להלכה נחלקו הראשונים; הרמב"ם (בכורות ב,ה) פסק שאין בו קדושת בכור כלל, ונגזז ונעבד. ואילו הרי"ה והרא"ש (וכ"ה ביו"ד שטו,ג) פסקו כתנא קמא שספק הוא [ואינו בעל מום] וימתיך עד שיפול בו מום ויאיכל במומו לבעליו. [וכן דעת רוב הפוסקים באנדרוגיניוס אדם, שספק זכר ספק נקבה הוא. ואולם דעת כמה פוסקים שהוא זכר ודאי (ע' יו"ד רסה ואה"ע מד,ה). ויש מי שנקט שחציו זכר וחציו נקבה (עפ"י רב"ד שופר ב,ב)].

טומטום; לדעת רבי יוחנן (ואפשר גם לדעת רב. וכן נראה מהסוגיא להלן נז. עפ"י תוס' כאן ד"ה ואתי ולהלן נז. ד"ה זכר), כמחלוקת תנא קמא ורבנן בתראי באנדרוגיניוס, כך מחלוקת בטומטום; לתנא קמא הוא ספק זכר ספק נקבה, ולרבנן בתראי הוא בריה בפני עצמה (אפילו נמצא זכר. תוס') שנתמעט מקדושת בכור מכל וכל.

לפרש"י, אף רבי ישמעאל מודה כאן לת"ק מפני שאינו בעל מום שהרי אין בו חריץ. ואולם רבנו גרשום כתב שר' ישמעאל קאי גם על טומטום. וכן י"א בדעת הרמב"ם, שטומטום נחשב ג"כ בעל מום (ע' לח"מ איסור'מ ג,ג בכורות ב,ה אישות ד,יא ומרכה"מ; צאן קדשים וחדושי הגרי"ז. וי"א שהוא כמות עובר שהרי דרכו להיקרע. ע' טור יו"ד שטו ובלבוש ו"ך).

לדברי רב חסדא, בטומטום מודים רבנן בתראי שאינו בריה בפ"ע אלא או זכר או נקבה. וחילוק יש בדבר; אם מטיל מים ממקום זכרות – ודאי זכר הוא. ואם במקום נקבות – נחלקו תנאים האם הוא נקבה ודאי (רבי שמעון בן יהודה משום ר"ש), או יש לחוש שמא זכר הוא, והואיל ונשתנה בדבר אחד חוששים שנשתנה גם בכך שנהפכה זכרותו לנקבותו (וכך סוברים תנאי משנתנו).

כתבו אחרונים שלהלכה מחלוקת הראשונים היא, האם אומרים 'הואיל ואשתני אשתני' אם לא, והרמב"ם פסק שאין אומרים סברא זו, דלא כסוגיתנו.

הורה ר' אילעי, וכן אמר ריש לקיש: טומטום בבהמה [לאפוקי אדם שזכרותו ונקבותו במקום אחד], אם מטיל מים במקום זכרות – זכר. במקום נקבות – נקבה, ואינה קדושה בבכור כלל. רבי יוחנן ורבי אושעיא נחלקו על הוראה זו, וסוברים שהמטיל מים במקום נקבות – ספק הוא.

א. התוס' פרשו שר' אילעאי הורה כרבי שמעון. ואולם רש"י מפרש שר' אילעי סובר כן גם בדעת ת"ק דמתניתין שהוא זכר ודאי ואעפ"כ אינו נשחט במקדש כי נראה כבע"מ, הלכך נתמעט מהקרבה.

ב. מסקנת הסוגיא כפי שכתבו הרמב"ן והרא"ש, שבהמת טומטום המטלת מים במקום זכרות – ודאי זכר הוא. במקום נקבות – ספק. ואולם הרמב"ם (בכורות ב,ה) כתב שבכל אופן ספק הוא. (וע' יד דוד; ליקוטי הלכות – עין משפט ק). ע"ע ב"ב קמ.

בקרבת העוף (שלא נאמר בו 'תמים זכר'); לסתם משנה – אינו כשר להקרבה משום מיעוט מן הכתוב. הלכך אם נמלק – הריהו כנבלה ומטמא בבית הבליעה כשאר נבלת עוף. ולדברי רבי אליעזר – כשר להקרבה (תוס' (תוס') כיון שלא נאמר בו 'זכר' ו'נקבה'.

כאמור, לרב חסדא לא נתמעט אלא אנדרוגינוס אבל טומטום ספק זכר ספק נקבה הלכך כשר אף לת"ק. הרמב"ם פסק (איסור"מ ג,ג פסוה"מ ז,ד) לפסול, בין בטומטום בין באנדרוגינוס. יש שצדדו לומר שאף לרבי אליעזר אסורים להקריבם מדרבנן (עתוס' יבמות פג:).

פרק שביעי; דף מג

סד. א. אלו סוגי מומים ופגמים פוסלים באדם לשרת במקדש? מה דינו של מום עובר?

ב. אלו הם מומי האדם בתבנית הראש, הצואר והגב?

א. שלשה סוגי מומים ישנם באדם; מומים גמורים, הם אותם הפוסלים בבהמה, ויש מהם שאינם שייכים בבהמה כגון בגבות העינים כדלהלן. אם עבד בהם – לוקה ומחלל עבודה (לא יקרב... לא יגש כי מום בו. ולא יחלל... ולמדנו גרב גרב וילפת ילפת בבהמה ובאדם, ליתן את של זה ושל זה בזה). אפילו עבד בשוגג, כגון שלא נודע לו שהוא בעל מום – עבודתו פסולה (תרומות ה,א; רמב"ם ביא"מ ו,ו).

וישנם פגמים קלים מהם שאינם פוסלים בבהמה ופוסלים באדם משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (כל איש... מזרע אהרן הכהן). והעובד בהם – לא חילל.

לפי גרסתנו בגמרא (וכ"ג רש"י ורבנו גרשום), העובד בפגמים אלו עבר ב'עשה' (מזרע אהרן – יקרב, הא אינו שוה בזרעו – לא יקרב, ולא הבא מכלל עשה – עשה), הלכך אינו לוקה. ואילו הרמב"ם (ביא"מ ו,ו ובפיה"מ) כתב שלוקה אלא שאינו מחלל עבודה.

ויש דברים שפסולם חכמים (רמב"ם ביא"מ ה,יז) משום מראית העין מפני שמאוסים, וכדלהלן.

יש שכתבו שמדברי הרמב"ם משמע לכאורה שגם מאותם המנויים בפרשה בפירוש, יש מהם שאינם מחללים עבודה, כגון גבן וחרום (ע' בלקוטי הלכות עין משפט את פ ועוד). ואולם בחזו"א (כ,ד) כתב שאין זו כוונת הרמב"ם, שהגבן וחרום המפורשים – מחללים עבודה ודאי. וכן כתב בספר חרושים ובאורים (ה,כ), ונתן כלל בדבר: כל שינוי המתיחס לאדם בכללותו, כלומר אדם זה משונה, כגון הכושי והנגס והכילון והלפתן – אינו נחשב מום אלא כאדם משונה, ולא נפסל אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. וכל שהפגם מתיחס לאבר מסוים, הרי האדם 'בעל מום', חוטמו שקוע או שעניו למעלה וכדו'.

ובין שהיה המום קבוע בין שהיה עובר, כל זמן שהוא נמצא באדם – פסול לעבודה ומחללה, ולוקה (רמב"ם ב"א"מ ו,ב). לאחר שעבר – כשר (עפ"י תורת כהנים כא; רמב"ם שם ובסהמ"צ ל"ת עא וע"ש בהשגות הרמב"ן). החולה פסול לעבודה כמו בבהמה. ודוקא כשהוא רועד וכושל (עפ"י רמב"ם ביאת מקדש ז,ב. וערש"ש יומא כג.).

ב. אלו הפגמים המיוחדים לאדם, בתבנית הראש והצוואר והגב:
הכילון – ראשו דומה לכיסוי החבית ('אכלא'), חד למעלה ורחב למטה (כפרש"י. וקרוב לזה פירש הרמב"ם, שיש לו בליטה מוגבהת באמצע קדקדו, דומה לכלי ששואבים בו היין מהחבית).
הלפתן – כשורש לפת שראשה רחב, והולכת וכלה למטה (רש"י).
יש מפרשים: הצוואר באמצע והראש יוצא מכאן ומכאן, כראש הלפת על העלים (רמב"ם).
מקבן – ראשו כמקבת (= קרדום, שערפו עגול וצר (רש"י). ורבנו גרשום והרע"ב מפרשים שראשו דומה לפטיש, בולט מאחור ומלפנים).
ראשו שקוט – שמשופע לפניו באלכסון. (יש גורסים: שקוע – קדקדו שוקע כאילו דחקהו ושיקעוהו).
סקיפס (רש"ש) / **שקיפס** – גובה ראשו חסר מאחוריו, כאילו ניטל ממנו חתיכה.
צוארו שקוט, כנחבא בין כתפיו; או **שמוט** – ארוך מדי ונראה ראשו כשמוט.
בעל חטוורת (- גיבנת, דבשת); אם יש בה עצם – פסול לדברי הכל. אין בה עצם – חכמים פוסלים ורבי יהודה מכשיר.

הלכה כחכמים. ונראה שגם אם יש בו עצם אין מחלל עבודה (הו"א כו,ז).
הקרח – פסול. איזהו קרח, שאין לו שיטה של שער מאוזן לאוזן. או שיש לו מלפניו ואין מלאחוריו. אבל יש שיטה לאחוריו ואין לפניו – כשר. יש לו שיטה לפניו ושיטה לאחוריו – ללשנא קמא דרבא כשר, וללשנא בתרא פסול (וכן פסק הרמב"ם. ב"א"מ ת,א). לתנא דברייתא, שהוא ר' יהודה – הקרחנים כשרים מדין תורה אלא שפסולם משום מראית העין.
 מי ששדרתו עקומה ונראה כאילו יש לו שני גבין ושתי שדראות; רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: הוא גבן האמור בתורה (ולוקה ומחלל עבודה).

מהתוס' נראה ששדרה עקומה פוסלת גם בבהמה, וממילא משמע שמחלל עבודה. ואילו הרמב"ם מנאו בין המומים המיוחדים לאדם (ע' לקוטי הלכות – עין משפט. ובחזו"א כו,ה) כתב שודאי לר"ח בן אנטיגנוס לוקה ומחלל עבודה ופוסל גם בבהמה, אבל לדינא קיימא לן כתנא קמא ואין זה בכלל המומים, רק באדם פוסל משום שאינו שוה בורעו של אהרן).

דפים מג – מד

סה. א. אלו הם מומי האדם בגבותיו ובעיניו, בחוטמו ובאזניו ובפיו?
 ב. שינוי קרנים בבהמה – האם מהוה מום? קציצת טלפים מהו?

א. חסרון גבות העינים, או גבה אחת, או יש לו גבינים הרבה (בכלל זה כל ריבוי גבינין, כגון ששתי גבותיו מתחברות או שגבותיו מחולקות לשתיים בארכן או ברחבן. חזו"א כו,ה, עפ"י רש"י ורמב"ם) – זהו 'גבן' האמור בתורה (או גבן – לרבות מחוסר גבות). רבי דוסא אומר: זה שגביניו גדולים ושוכבים על עיניו.
 א. אין כאן מחלוקת להלכה אלא על משמעות גבן שבתורה (רמב"ם).
 ב. משמע מהרמב"ם והרע"ב שלדעת הכל אין זה מום גמור לחלל עבודה אלא משום שאינו שוה

בזרעו של אהרן (וערש"ש; לקוטי הלכות - עין משפט). והחזו"א כתב שאין זו כוונת הרמב"ם אלא גבן האמור בתורה ודאי מחלל עבודה, אלא שהסתפק שם בכל הדברים שנתרבו בכלל גבן, האם מחללים או אינם אלא אסמכתא ועיקר הפסול משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. ג. גבה השונה במראיתה מחברתה - פסול (תוספתא; רמב"ם ביאת מקדש ת,ד).

החרום - שחוטמו שקוע. רבי יוסי אומר: אין חרם אלא הכוחל שתי עיניו כאחת. אמרו לו: הפלגת, אעפ"י שאינו כוחלם כאחת.

א. יש אומרים שסתם מתניתין כרבי יוסי, ויש חולקים. הרמב"ם פסק כחכמים.

ב. נראה שרבי יוסי וחכמים נחלקו בנוגע לחילול עבודה, אבל לדעת הכל גם אם אינו כוחל עיניו כאחת - אינו שוה בזרעו של אהרן (חזו"א כו,ח).

בכלל 'חרום' - זה חוטמו סולד (= קצר (רש"י). וי"מ שאמצע חוטמו או קצהו בולט כלפי מעלה או עקום לצד אחר (ערמב"ם ה,ג, ור"ג; חזו"א כו,ח), בולם (= סתום) ונוסף (= ארוך ותלוי למטה משפתיו. רש"י). כן דרשו מריבוי או חרם.

העיוור - שניטלו עיניו או אחת מהן (עור), או שעניו קיימות ואינו רואה בהן, כגון חוורור ומים הקבועים (איש עור), או שהוכתה ראייתו ע"י פגם בעין (דק), או שרואה כרגיל אלא שעניו מבלבלות, כגון ש'חוט' מן הלבן נכנס לשחור (תבלל) - כל אלו מומים הפוסלים.

וכן אם היו עיניו קבועות שלא במקומן הראוי, שתיהן למעלה או למטה או אחת למעלה ואחת למטה, או שתיהן במקומן אלא שרואה באחת לכיוון מטה ובאחת לכיוון מעלה, או עיוות אחר כגון שמדבר עם חברו ונראה כמביט לעבר איש אחר - פסול, שאינו שוה בזרעו של אהרן. (... בעינו).

א. יש לעיין האם מומים הללו מחללים עבודה כדין תבלול או דק, אם לאו. ומלשון הגמרא יש לדייק שמחללים עבודה (עפ"י חזו"א כו,ד ע"ש).

ב. משמע שלפי המסקנא אם שתי עיניו במקומן ורואות למטה או למעלה - אינו מום (עפ"י לקוטי הלכות; חזו"א כו,ח).

היו עיניו גדולות כשל עגל או קטנות כשל אוז - פסול.

מבואר בתוס' שאם עינו אחת גדולה כשל עגל או קטנה כשל אוז - מחלל עבודה. היתה

אחת גדולה אך לא כשל עגל, או קטנה אך לא כשל אוז - אינו שוה בזרעו של אהרן.

היו שתי עיניו גדולות אך לא כשל עגל או קטנות אך יתרות משל אוז - כשר.

וכן היו עיניו משונות זו מזו, בגוון או בגודל ('זגדן' / 'זגדום') - אינו שוה בזרעו של אהרן.

עינים מעוגלות מעט או עגולות לגמרי - פסול משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (עפ"י תוס').

עינים דומעות או טורדות כדלף - פסול משום שאינו שוה בזרעו של אהרן - כדברי רבי יוחנן (וכפרש"י ותוס'). ולדעת תנא דברייתא, הדומע ('זבלגנין'. וערש"י ר"ג ורמב"ם) אינו פוסל אלא משום מראית העין.

המעצים עיניו ומצמצמן בשמש, או שהיה ממצמץ בעיניו (עפ"י שטמ"ק) או שעניו משוטטות תדיר (שטמ"ק) או שאינו יכול לעוצמן (ע' רבנו גרשום), או בולטות מדי (ע' רמב"ם ה,ו) או מנומרות (ע' ר"ג וערוך), וכן מי

שאינו לו ריסים כלל או שהיו מרובים מדי - פסול. נשרו ריסי עיניו ועדיין נשאר שרשיהן - פסול משום מראית העין.

חוטמו אינו תואם את גודלו היחסי לאבריו, שגדול מדי או קטן בהפרש אצבע קטנה ביחס לאדם כמותו - פסול (עפ"י רש"י. וי"מ ששיעור החוטם הרגיל הוא כאצבע קטנה שלו, יתר מכן או פחות - פסול).

אזניו קטנות (הרבה רמב"ם). 'צימע' או גדולות ומדולדות למטה ('צימח') או מכווצות כספוג ('צימם'). והרמב"ם פרש: נפוחות כספוג) – פסול. היתה אוין אחת שונה מחברתה – פסול. והוא בכלל 'גדן' (עפ"י רמב"ם).

שפתו העליונה עודפת על התחתונה או התחתונה עודפת על העליונה (אפילו ללא שינוי בעצם, כדלעיל בפ"ו) – הרי זה מום.

נשרו שניו – פסול משום מראית העין. יש אומרים שפיו רפוי ורירו נוזל ממנו פסול, והרי זה בכלל 'זבלגנין' (עפ"י רמב"ם).

ב. עז שאין לה קרנים ורחל שיש לה קרנים – כשרים לגבי מזבח. ניטלו קרני הבהמה עם זכרותם (= העצם הקשיח שבתוכן); אם נעקרו לגמרי (עד שנראית גומה בראש) – הרי זה מום גמור ופודים עליו. ואם נגממו ושרשיו נשארו – פסולה ואינה נפדית. נקצצו ראשי קרניהם, בחלק שממעל לזכרות, ונשארה הזכרות בשלמותה – כשר.

בטלפים; ניטלו הן וזכרותן עמהן – פסולה ונפדית. נקצץ רק החלק שמעבר לזכרות – כשרה.

דף מד

סו. האם מותר להשתין מים בפני אחרים?

אעפ"י שדרך תלמיד חכם להיות צנוע בהליכותיו ואינו שותה מים בפני רבים (מלבד בסעודה, אוכל ושותה עם כולם (עפ"י תוס'). וכתבו שזה ששנו במסכת ד"א שמיסב פניו כששותה ברבים, דוקא במים שנשתים לצמא ואין דרך הרבים לשתותם ביחד. ואולם לפנינו במסכת ד"א אין מוזכר 'מים'. וגם משמע שם לפום ריהטא שמדובר בסעודה. וכ"מ בספר הרוקח שכתב). ורבנו תם מפרש שאין להקפיד בדבר אלא כוונת הגמרא אפילו אנשים צנועים שאינם רוצים לשתות מים בפני רבים [וצ"ב כיצד יפרש ברייתא דמסכת ד"א. ואפשר שנקט דפליגא אתלמוד דילן, או אפשר שתלוי במנהגי המקומות בשתיה]] – אל לו להמנע מלהשתין בפני רבים כשנצרך, שמה ימתין ויסתכן. (והמליצו: לא יהיה בך עקר ועקרה – ובבהמתך, כאשר תשים עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים). וכן כלפי מה שהזכירו מלהשתין מים בפני מטנו ערום (שבת סב:), אין זה אמור כשנצרך לכך (עפ"י שפ"א שם).

ועוד אמרו בהנהגת צניעות: אין לאשה להטיל מים להדיא כנגד פניו של תינוק (אעפ"י שאינה מגלה גופה. תוס'), אבל אם היא פונה לצד אחר – אין לחוש.

דפים מד – מה

סז. אלו פגמים וחליי גוף נוספים, פוסלים את האדם לשרת בקודש?

מחלות כלליות: נכפה, אפילו אחת לימים (כלומר אפילו לזמן קבוע, פסול לעבודה בכל הימים. רש"י ור"ג); רוח קצירת באה עליו (= רוח שד. רש"י. תנא, רוח בן נפילים).

מומים שבחזה ובבטן: דדים שוכבים כשל אשה; כרסו צבה (= נפוחה); טבורו יוצא.

מומים באברי ההולדה: מאושבן (= ביציו גדולים. ויש מפרשים על הכיס, וכשיעור הגיד שבסמוך. עפ"י רמב"ם. ע"ע גרסאות שונות בכינויו בפירוש רבנו גרשום; ערוך; רש"ש) ובעל גבר – שגידו גדול, מגיע עד הרכובה – פסול, למעלה מהרכובה – כשר. איכא דאמרי: עד רכובה כשר, למטה מן הרכובה פסול.

פסק הרמב"ם כלשנא קמא, שהיא סתמית (ע' במפרשים);

אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת – הרי זה מרוח אשך האמור בתורה. רבי ישמעאל אומר: מרוח אשך הוא זה שאשכיו נימוחו. רבי עקיבא אומר: כל שרוח באשכיו.

הכס"מ פירש 'נימוחו' שאמר רבי ישמעאל – דוקא אם נימוחו שתיהן. ובלקוטי הלכות צידד אפילו נימוחה ביצה אחת. ע"ש.

רבי עקיבא אומר: כל שרוח באשכיו.

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כל שמראיו חשוכים (מרוח אשך – מראו חשך. גורעין ומוסיפין ודורשין). כל אלו שאמרו לכללם ב'מרוח אשך', הרי הם מחללים עבודה. ולדינא אנו נוקטים שהכושי שמראיו חשוכים אינו בכלל 'מרוח אשך' ולא מחלל. ונחלקו הראשונים האם כל אלו פוסלים בבהמה (ע' בלקוטי הלכות).

מומים בגפיים: מקיש בקרסוליו; מקיש בארכובותיו; העיקל – כשהוא יושב מסמיך פרסותיו ואין ארכובותיו נושקות זו בזו (דומה הוא למקיש בקרסוליו, אלא שזה בהליכה וזה בישיבה או בעמידה. עפ"י חזו"א); בעל הפיקין – שיש לו כסתות הרבה.

לפרש"י, זו העצם המחברת את כל הגוף עם השוק, שהיא גדולה מאד. ולפי 'המתרגם' (בתגיגה יב.) הכוונה לקרסול (הערת הריד"ו). לתוס' עפ"י הערוך: שפיסת רגלו קמורה מדי. ור"ג מפרש שיש לו הרבה בליטות כעין קרסוליו;

שופנר – שאין לו כסתות כל עיקר. (לפירוש הערוך – שרגלו כפלטת שטוחה. וע"ע לקוטי הלכות); פיקה (= חתיכת בשר עגולה) יוצאת מגודלו.

הוא ה'קילבן' לפרש"י. ויש מפרשים 'קילבן' – שזורק רגלו לאחוריו כשהוא מהלך (ע' ר"ג); עקבו יוצא לאחוריו. כלומר שוקו יוצא באמצע רגלו; פרסותיו רחבות כשל אווז, ואעפ"י שהן סדוקות ולא קלוטות, אלא שהן קלוטות ודקות (עפ"י רש"י ור"ג). כל אלו נתרבו מאו שבר רגל. אצבעותיו מורכבות זו על זו, או קלוטות למעלה, עד הפרק (האמצעי. רש"י) – כשר. למטה מן הפרק – פסול (או שבר יד). ואם חתך והפרידן – כשר.

היתה בו יתרת ביד וחתכה – אם יש בה עצם, והיא נספרת על גבי היד (ר' יוחנן), כלומר נמצאת בשורת האצבעות – הרי היא כאבר, נמצא זה מחוסר אבר ופסול.

יתר אצבעות, בידי או ברגליו – ר' יהודה מכשיר (ומשמע דוקא כשנספרת ע"ג היד. הערת הריד"ו): לכאן אין מכשיר אלא בשש שש עשרים וארבע, שמשתבח בו קרא. וע' במפרשים) וחכמים פוסלים. איטר יד או רגל – פסול. שולט בשתי ידיו – רבי פוסל וחכמים מכשירים.

א. מרש"י משמע שעבודתו פסולה משום חסרון 'מין' או חסרון ב'עמידה'. ויש חולקים (ע' במובא

בחזו"א כו, יג; ל"ה; חז"ב).

ב. הלכה כחכמים (רמב"ם ב"מ ת, יא).

פגמי גוונים: הכושי; הגיחור (= אדום ביותר); הלבקן (/ לוקן = לבן ביותר).

מומים בתבנית הכללית: הקפח (/ גבח = דק וגבוה ונראה כשמוט, וגנאי הוא); הננס; גופו גדול ביחס לאבריו או קטן מהם.

פגמים תפקודיים: חרש שוטה ושיכור.

יש שיכור שגם מחלל עבודה – כשהוא שתוי יין, וכן משאר משקין אליבא דר' יהודה, אבל דייקן ממשנתנו דלא כרבי יהודה. ויש ראשונים שנראה שנוקטים כר"י (ע' סמ"ג והינוך. וע"ע ל"ה).

חרש ושוטה שאינם בני דעת, יש לדון לפסול העבודה משום 'מתעסק' (עפ"י אחרונים). ונסתפקו אחרונים האם מדובר כאן בחרש שגם אינו מדבר, או אפילו בחרש המדבר.

פגמים נוספים: בעלי נגיעים טהורים; בעלי הדלדולים – לרבי אלעזר.

ה'בוהק' (הוא מראה נגע הכהה ממראות נגיעים הטמאים); הרמב"ם (ביאת מקדש ה, טו) מנאו כמומי האדם. ובתוס' רי"ד (שבת קלב): נראה שבוהק אינו מום, ורק כגון נגע שלא פסה נחשב 'נגע' ופוסל את הכהן.

דף מה

סח. א. אצבע יתרה – האם דינה כ'אבר' לענין טומאה?

ב. מהו רוב בנינו ורוב מנינו של מת לענין טומאת אהל?

א. אצבע יתרה שיש בה עצם; אם נספרת על גב היד, אעפ"י שאין בה צפורן – הריהי כאבר לכל דבר, ומטמאה במגע במשא ובאוהל. ואם אינה נספרת ע"ג היד ואין בה צפורן – מטמאה במגע ובמשא אבל לא באהל (רב. וריו"ח תמה). ופירש רב אחא, מטמאה במגע ובמשא משום עצם כשעורה (ואין חולק בדבר. שפת אמת). ורב פפא אמר: (אפילו אין בה עצם כשעורה) מטמאה מגזרת חכמים, אטו זו הנספרת ע"ג היד, ועשו חכמים היכר בדבר שלא ישרפו על טומאה זו תרומה וקדשים, לכך אמרו שאינה מטמאה באהל. אם יש בה צפורן, אפילו אינה נספרת ע"ג היד – הריהי כאבר ומטמאה גם באהל (רש"י עפ"י נדה מט). יש בה כזית בשר – בכל אופן מטמאה באהל ואעפ"י שאינה 'אבר', כדין שאר כזית בשר מן המת.

ב. עצמות המת, אם הן רוב בנינו או רוב מנינו – מטמאות באהל.

איזהו רוב בנינו – שני שוקיים וירך אחת.

רוב מנינו – קכ"ה עצמות. ואעפ"י שאדם זה חריג, שיש בו עצמות יתרות או חסרות – לעולם משערים כפי רוב בני אדם.

עצמות יתרות משלימים למנין קכ"ה.

חמש עצמות יתרות שבאשה (שני צירים, שתי דלתות ומפתח) – אינן מטמאות באהל (זאת התורה אדם כי ימות באהל – דבר השוה לכל אדם).

- ט. א. אלו כשרים באדם ופסולים בבהמה?
ב. כהן העובר על איסורי כהונה – מהו בעבודה?
- א. אלו כשרים באדם ופסולים בבהמה: 'אותו ואת בנו', טרפה, יוצא דופן, ושנעבדה בו עבירה ושהמית את האדם. (עתוס' יבמות ז, שכהן שהרג את הנפש הגם שאינו נושא כפיו – כשר לעבודה (עפ"י לקוטי הלכות).
- ב. הנושא נשים בעבירה – פסול, עד שידירנה הנאה בנדר שאין לו התרה – ברבים, או על דעת רבים. ואז אפילו טרם גירשה – עובר.
א. בנוסף לנדר צריך לגרשה. ואם ירצה לשהותה לזמן מה, אעפ"י שהדיר הנאה ממנה אסור לישא כפיו [לדעת הרשב"א האוסר כהן שנושא בעבירה לנשי"כ. וכן נפסק בשלחן ערוך], וגם אינו עולה לתורה ראשון. ואם היה אנוס מלגרשה [וכשנשאה היה מזיד] – נחלקו דעות האחרונים (ע' מג"א א"ר ופמ"ג קכת, מ; משנ"ב ושעה"צ שם).
ב. הוא הדין לחייבי עשה (עתוס' יבמות פה סע"א), וכן לאשה האסורה לו מדרבנן כגון חלוצה (עפ"י רש"י ור"ג; שו"ת הרא"ם ח"א נט).
המטמא למתים – פסול עד שיקבל עליו (בבית דין. רמב"ם ביא"מ ו) שלא יהא מטמא למתים. ואין צורך בנדר – לפי שאין יצרו תוקפו כמו נושא נשים בעבירה.
א. אם יש לו הנאת ממון מטומאתו, כגון ברופא שמבקר מתים – צריך שידור על דעת רבים (עפ"י כתב סופר טז, מובא במשנ"ב קכת, קנא).
ב. נראה מלשון הגמרא והראשונים, דוקא כשמועד להיטמא למתים פסול עד שיקבל, ולא באקראי פעם אחת. ולשון השו"ע אין מורה כן. וצ"ע לדינא (עפ"י באור הלכה קכת, מא).
ג. הנושא נשים בעבירה או מטמא למתים – אינו מחלל עבודה (רמב"ם ביאת מקדש ו, ט).

פרק שמיני; דף מו

- ע. א. איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן; בכור לכהן ולא בכור לנחלה?
ב. מתי נקבע שם 'לידה' לענין החלכות השונות, באדם ובבהמה, בבני קיימא ובנפלים – האם בשעת יציאת הראש או הגוף כולו או רובו?
- א. איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן; הבא אחר הנפל (בן שמונה) שיצא חי, או אחר בן תשעה שיצא ראשו מת – זה הבא אחריו נוטל פי שנים בנכסים כי הוא ראשית אונו (אבל הנפל, אין לב אביו דוה עליו ואינו בכלל ראשית אנו), ואינו בכור לכהן – שאינו פטר רחם.
א. בטש"ע (יו"ד שה) מובא שבן שמונה שיצא ראשו [ולא כולו. דגמ"ר] חי, הבא אחריו הריהו בכור לכהן. והגר"א השיג על כך (וע' סדרי טהרה יו"ד קצד, כג).
ב. גם נפל שיצא כולו, הבא אחריו הריהו בכור לנחלה (עפ"י רש"י חולין סח. רשב"ם ב"ב קיא: וכן הסכמת הפוסקים דלא כשו"ת שארית יוסף).
ספק נפל; אפילו הוציא ראשו חי בלבד, אין הבא אחריו בכור לנחלה, שהמוציא מחברו עליו הראיה, וגם רוב ולדות בני קיימא הם (עפ"י ט"ז חו"מ רעז);
הבא אחר המפלת כמין בהמה חיה ועוף – דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת אדם, אבל אין בו מצורת אדם – הבא אחריו בכור לנחלה ולכהן;

המפלת סנדל (– שאין לו צורת פנים) או שליא או שפיר מרוקם, והיוצא מחותך (– רוב גופו. ולדעת רבי יוחנן (בנדה כט.) – אפילו ראשו. ערש"י ותוס') – הבא אחריהם בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. בכור לאביו ולא לאמו – הריהו בכור לנחלה (ראשית אנו) ולא לכהן (שאינו פטר רחם); וכן גירות או שפחה שילדה ואח"כ נתגיירה / נשתחררה ושוב ילדה – אותו ולד בכור לנחלה ואין בכור לכהן. רבי יוסי הגלילי חולק בזה וסובר שהוא גם בכור לכהן (פטר רחם בישראל – עד שיפטרו רחם מישראל).

הלכה כחכמים (רמב"ם בכורים יא, יד; יו"ד שו"ה, כא).

[יוצא דופן; לר' שמעון, הריהו בכור לנחלה ולא לכהן, כדלהלן. ואין הלכה כן].

בכור לכהן ולא לנחלה; בכור לאמו ואינו בכור לאביו, שכבר היו לו בנים; מעוברת שנתגיירה או שנשתחררה, וילדה – הרי זה בכור לכהן (שבכלל פטר רחם בישראל הוא. ופודה את עצמו כשיגדל. ר"ג) ולא לנחלה (כיון שהורתו שלא בקדושה ואינו מתייחס לאביו, דרחמנא אפקריה לזרעיה (רש"י) או משום שבשעת העיבור הריהו כקטן שנולד ואין לו קירבה משפחתית לאביו (עפ"י תוס'). נתערב הולד בולד כהנת או לוי, או בולד אחר שאינו בכור – הריהו בכור לכהן ואביו חייב לפדותו, ואעפ"י שאינו יודע איזהו. ואינו בכור לנחלה – מפני הספק.

וכן מי שאין יודע מי הוא אביו – בכור לכהן ופודה את עצמו, אך אינו בכור לנחלה. הבא אחר יוצא דופן; לר"ש, הריהו בכור לכהן ולא לנחלה, כדלהלן. ואין הלכה כן].

ב. ביציאת רוב ראשו של הילוד, נקבע שם 'לידה' לכל דבר, הן בבהמה הן באדם. ודי ביציאת הפדחת (והמשך ביציאת שאר הולד אינו נידון כלל כ'לידה' (עפ"י תוס'. וע"ע דובב מישרים ח"א כו), הלכך גירות שיצאה פדחת ולדה בעודה נכרית ואחר כך נתגיירה – אין לה ימי טומאה וטהרה ולא קרבן יולדת.

ואף על פי שימי טוהר מתחילים כשהיא ישראלית, אך הואיל ואין לה ימי טומאה אין לה ימי טהרה (עפ"י ירושלמי נדה א, ד). ויש מי שגורס בירושלמי שיש לה ימי טוהר (ע' משנה למלך איסור"ב ד, ה). ופרשו הדברים [כדי לקיים עם המובא בסוגיתנו] לענין היתרה לבעלה, שאין דם טוהר תלוי בטומאה הקודמת, אבל לענין טומאת מקדש וקדשיו אין לה דם טוהר כיון שאין לה ימי טומאה שקדמו לה (עפ"י שו"ת חת"ס יו"ד קנב).

לדברי ריש לקיש, לענין נחלה אין די בפדחת עד שיצא החוטם (יכיר – ואין הכרה אלא עם החוטם), הלכך אם יצאה הפדחת בלבד אינו בכור ליטול פי שנים. ורבי יוחנן חולק וסובר שיש 'הכרה' אף בפדחת ללא חוטם.

הלכה כרבי יוחנן (חו"מ רעו). ורוב פדחת אינו כילוד אלא בכל הפדחת דהיינו רוב ראשו. וי"א שאף רוב פדחת הוי לידה (ע' כסף משנה אב"י (וע' ש"ש ז, טו); ב"י ב"ח וש"ך יו"ד קצד, י).

שמואל אמר שבנפלים (הן בן שמונה, הן בן תשעה מת. כן מבואר בסוגיא וכפרש"י, וזה דלא כמוש"כ המהרש"א בנדה כט לחלק בדבר, כאשר העירו אחרונים) אין הראש פוטר עד שיצא רוב הגוף (כל אשר נשמת רוח חיים באפיו – רק זה נחשב ראשו). והשיבו על דבריו ממשנתנו שאף בנפלים הראש הוא הקובע.

א. הנצי"ב בחדושו כתב שלדעת הטושו"ע, וכ"ה ברש"י בנדה, קיימא לן כשמואל. ולכן פסקו שבן שמונה שהוציא את ראשו מת – הבא אחריו בכור לכהן. והגר"א השיג על דבריהם, שהרי שמואל איתותב (וע' שפת אמת).

ב. יצא מחותך – מחלוקת אמוראים במקום אחר, האם הראש פוטר אעפ"י שהוא מחותך או אין פוטר אלא רוב הגוף, כנוכר לעיל.

יצאת אבר אבר לסירוגין – ע' בחולין סח.

- ג. יצא רובו, וראשו עדיין בפנים – לכאורה נראה שלענין כל שאר הלכות הרי הוא כילוד כיון שיצא רובו, ואולם לענין נחלה צריך הכרה דוקא. וצ"ע בדברי הפוסקים שקיצרו בזה (עפ"י שפת אמת). וכבר כתב מהריט"א שלענין נחלה אינו מועיל, שאין כאן 'יכיר'. ולא כן כתב בשב שמתתא (ז, טו). וכן דנו האחרונים לענין פדיון הבן – ע' בשו"ת אבני נזר יו"ד שצב, ד שצג, ה).
ד. לענין טומאת מת של הולד היוצא – משמע בסוגיא בחולין (עב). שאפילו לשמואל, כאשר יצא ראש הולד גרידא – מטמא (ע' חזו"א יו"ד ריד לוף עב).

דף מז

עא. א. גר שהיו לו בנים בגיותו – האם הבן הישראלי שיוולד לו עתה יהא בכור לנחלה? האם כבר קיים הגר מצות פריה ורביה?

ב. בכור של לוייה או כהנת ואביו ישראלי או נכרי – האם חייב בפדיון?

ג. בן של כהן והוא (- הבן) חלל – מה דינו לענין פדיון, כשאביו חי וכשאביו מת?

א. היו לו בנים בעודו גוי, ונתגייר; רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה שהרי כבר נולדו לו בנים. וכן קיים מצות פריה ורביה. ריש לקיש אומר: יש לו בכור לנחלה ולא קיים מצות פו"ר, כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

אמרו בגמרא (מחמת קושיא על רבי יוחנן מהברייתא) שלדעת רבי יוסי הגלילי ודאי יש לו בכור לנחלה, שלשיטתו הקובע הוא בכור בישראל (פטר רחם בישראל, ולמדנו בכורה ידידה מדידה).

א. נראה שלענין פריה ורביה יש לומר שקיים בגיותו אף לריה"ג (עפ"י הדושים ובאורים ו, א).

ב. הלכה כר' יוחנן (רמב"ם אישות טו, נחלות ב, יב; אה"ע א, ז חו"מ רעו, ט). לדעת הרמב"ם (שם) לא קיים אלא כשנתגיירו הבנים עמו. ויש חולקים (ע' בפוסקים שם באה"ע).

מודה ר' יוחנן בישראל הבא על הנכרית והוליד בן, שאינו 'בנו' כלל והנולד לו לאחר מכן מישראלית – הריהו בכור לנחלה (רמב"ם נחלות ב, יב. וע' בחדושי הנצי"ב).

ב. כהנת או לוייה שילדו; אם היה האב ישראלי, למר בריה דרב יוסף בשם רבא, הבן פטור מחמש סלעים (שהכהנים והלויים נפטרו מן הבכורה (כדלעיל ג): ולענין זה תלוי הדבר באם, שנאמר פטר רחם). רב פפא חולק וסובר שהבן חייב.

הלכה שפטור (חולין קלב. תוס', רמב"ן וש"פ).

היה אביו נכרי; ככהנת, הבן חייב בפדיון הואיל ואמו נתחללה מקדושת כהונה ונעשית כזרה (רבא). ואף קדושת לוייה פקעה ממנה. תוס'). בלוייה – פטור הואיל ולא נתחללה אמו מקדושת לוייה [ובין למאן דאמר נכרי הבא על בת ישראל הולד ממזר, בין למ"ד הולד כשר].

א. כן הדין ככהנת שנבעלה לאחד מן הפסולים שפוסלים אותה לכהונה (מנחת חינוך שצב).

נזרעה בהזרעה מלאכותית מזרע של גוי – נראה שפטור מפדיון לפי שלא נתחללה אמו בביאה. ואפשר שגם לענין שאר הלכות דינו ככהן (ע' בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ג קעו).

ב. ודאי כן הדין בבת ישראל שנבעלה לנכרי, אם הבן בכור חייב בכורה ופודה את עצמו (עפ"י טור וב"ח יו"ד שה).

ג. חלל, בנו של כהן; כשאביו חי – פטור מפדיון, שאעפ"י שהחלל הריהו כור, הלא האב זוכה בפדיונו לעצמו. וכן אם מת האב לאחר שלשים יום – פטור לפדות את עצמו, שכבר זכה האב בפדיונו, וזה יורש את אביו.

וכתב הרא"ש שיפריש חמש סלעים ויפדה א"ע ולא יתן לכהן. ויש חולקים וסוברים שאין צריך הפרשה כלל (ע' מהריט"א).

מת האב קודם שלשים יום ללידתו; רב חסדא אמר: הבן חייב לפדות את עצמו, וכן מסר ר' שמעון יאסיניא מריש לקיש. ואילו רבה בר רב הונא פוטר, כיון שהוא בא מכח מי שפטור – אביו. [ואין זה דומה לבן הנכרי, שחייב בפדיון – לפי שאינו מתייחס לאביו ואינו נידון כבא מכחו – הלכך חייב לפדות עצמו].

עב. א. אשה שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונישאה לאחר וילדה בן ואין ידוע אם הוא בנו של הראשון או של האחרון – מה דינו ודין הבא אחריו לענין נחלה?

ב. איזהו בכור לנחלה ולכהן ואיזהו שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן?

א. אין ידוע מיהו אביו, אם הבעל הראשון של אמו או האחרון – אינו יורש עם יורשי אחד מהם, שהרי הם מדחים אותו מן הירושה בגלל הספק. וכן הבא אחריו אינו נוטל פי שנים עם אחיו, שיכולים אחיו לדחותו ולומר לו שאינו בכור. ואפילו אם יעשו הרשאה ביניהם הבכור ואחיו, אינם זוכים בחלק בכורה כיון שלא הוכרו מלכתחילה. [אבל הוכרו ולבסוף נתערבו – מועילה הרשאתם ליטול פי שנים מ'מה נפשך'].
ע"ע ב"ב קכו.

ב. בכור לנחלה ולכהן; הבא אחר המפלת שפיר מלא מים, דם, גנינים (- גוונים), או המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים (שלא נאמר בהם 'צירה'). וכן כמין בהמה חיה ועוף – לחכמים ולא לר"מ, כדלעיל). וכן המפלת ליום ארבעים לעיבורה או קודם לכן – שכיון שעדיין לא שלמו ארבעים יום, אין כאן 'צירה', הלכך הבא אחריו הריהו בכור לכל דבר.

ספק אם היה השפיר מרוקם אם לאו – יש אומרים שהבא אחריו בכור לכהן, שמעמידים על חזקת הגוף שלא נתרקמו אבריו (עפ"י מהרי"ק קמג; נוב"ת יו"ד קפת; שאילת יעב"ץ ח"א מט). ויש חולקים, מפני שרוב מפילות מרוקם (חכם צבי קד; חת"ס רצט; שבו"י ח"א פג).

איזהו שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן; יוצא דופן (וילדו לו – כדרך לידה. פטר רחם – ולא יוצא דופן), והבא אחריו (בכור לדבר אחד לא הוי בכור) – שניהם אינם בכור לא לנחלה ולא לכהן. רבי שמעון אומר: היוצא-דופן הוא בכור לנחלה, שלשיטתו יציאת דופן לידה מעלייתא היא, והבא אחריו בכור לכהן – שבכור לד"א הוי בכור. [לדעת רבי טרפון שניהם בכור מספק (ע' לעיל יט)].
יוצא דופן שהיה נפל, הבא אחריו בכור לפדיון לדברי הכל, שכיון שהראשון היה נפל, הרי השני נקרא 'בכור' לכל דבר (עפ"י רעק"א).

דף מח

עג. א. מי שילדה שני זכרים מאדם אחד, ואין ידוע מי מהם הבכור – מה דין פדיונם כשהאב חי וכשמת, וכשמת אחד מהבנים?

ב. מה הדין כאשר אי אפשר ליתן חמש סלעים לכהן אלא פחות?

ג. מהם כללי הספקות המבוארים בסוגיא, לענין פדיון הבן?

א. שני בנים מאב אחד ואין ידוע מי מהם הבכור ומי הפשוט – האב חייב ליתן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך שלשים ללידתו – אין לכהן כלום, מחמת הספק. מת האב; אם בתוך שלשים מת, להסבר רבי ירמיה נחלקו בדבר רבי מאיר ורבי יהודה; לר"מ חייבים ליתן חמש סלעים כל עוד לא חלקו הנכסים, אבל חלקו – פטורים, שכל אחד מדחהו לכהן מפני הספק. ולרבי יהודה בכל אופן חייבים שכבר נתחייבו הנכסים. ורבא חולק, שכיון שכל אחד מהם יכול לדחות את הכהן, גם הנכסים אינם משועבדים [כשם שאין לתבוע את הערב כשא"א לתבוע את החייב עצמו], הלכך גם אם לא חילקו פטורים.

כתבו מפרשים בדעת הרמב"ם שלפי הלשון הראשונה בגמרא, לר' יהודה חייבים. וכן פסק להלכה. ואילו הטור חולק.

מת האב לאחר שלשים – כבר נשתעבדו הנכסים. הלכך כל עוד לא חלקו הנכסים – ודאי חייבים. חלקו; אזי אם ננקוט שהאחים שחלקו דינם כלקוחות (לפי שאין ברירה, וכדעת שמואל ורבי יוחנן בב"ק ט ולהלן נו ועוד), וגם ננקוט שמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא – אין האחים חייבים, כיון שמלוה על פה אינה נגבית מלקוחות. ואם האחים שחלקו יורשים הם (כרב, שיש ברירה) ומלוה על פה גובה מן היורשים (כרב פפא ודלא כרב ושמואל בב"ב קעו), או אם נוקטים מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר – גובים מהם, חצי מכל אחד. וכן סובר רבי יהודה.

ולדעת ר' אסי שהאחים שחלקו מחצה יורשים מחצה לקוחות, יש לגבות משום חלק הירושה. ואולם אם ירשו נכסים מצומצמים, שאין במחציתם חמש סלעים – הרי זה תלוי בשאלת 'חצי חמש'; האם חייבים בפדיון כשאין חמש סלעים. ולמסקנא אמרו שבין לר"מ בין לר"י אין חיוב ליתן חצי חמש כלל – חמש ולא חצי חמש (וע"ע אבנ"ו או"ח תפח, כא).

להלכה, אעפ"י שאנו נוקטים בדאורייתא 'אין ברירה', אעפ"כ האחים שחלקו הרי הם ככרעא דאביהם ואינם כלקוחות הלכך נשתעבדו הנכסים לפריעת חוב אביהם, וכדברי ר' יהודה (תו"ט עפ"י הראשונים).

ב. בתחילה סברו לומר ששאלת 'חצי חמש' תלויה במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, אבל הסיקו שלדברי הכל 'חמש' ולא חצי חמש, הלכך אם אי אפשר לפדות בחמש סלעים – פטור מכל וכל, כאמור. כשנותן חמש, יכול ליתנם לעשרה כהנים בזה אחר זה (עתוס' ורמב"ם – עפ"י להלן נא: ויש סוברים בדעת רש"י שם שאי אפשר – ע' במובא שם).

ג. ספק חיוב בפדיון הבן – פטור מפדיון כל עיקר, שהמוציא מחברו עליו הראיה. (תפס הכהן – נתבאר בב"מ ו). שני בנים לאב אחד, שיש ספק מי מהם הבכור – האב ודאי חייב לפדות. מת אחד מהם – פטור. מת האב – כל אחד מהם פטור לפדות עצמו. (מת לאחר שלשים, או שלא חילקו נכסי הירושה – תלוי בפרטים הנזכרים למעלה).

שני בכורות של אב אחד; גם אם אין ידוע מי אמו של כל אחד – פשוט שהאב חייב ליתן עשרה סלעים לכהן. מת אחד מן הבכורות בתוך שלשים; אם נתן הסלעים לכהן אחד – יחזיר לו חמש סלעים. ואם לשני כהנים – כל אחד מהכהנים יכול לדחותו ולומר שקיבל עבור זה החי.

אם בשעת הנתינה ציין עבור פדיונו של בן מסויים – מוציא מיד אותו כהן שנטל עבור הבן שמת (עפ"י רמב"ם ופוסקים יו"ד שה).

שני בכורות של שני אנשים, שנתערבו – כל אב נותן חמש סלעים. מת אחד הבנים תוך שלשים – אם לכהן אחד נתנו, כותב אחד מהאבות הרשאה לחברו והכהן מחזיר חמש סלעים [אבל בלא הרשאה אינו

חייב להחזיר לאחד מהם אעפ"י שהכסף ודאי אינו שלו. ע' תרומת הכרי רנג בבאור הדבר]. ואם לשני כהנים – כל כהן יכול לדחותם, שאומר: אני מחזיק בפדיון החי (ואפילו אם 'תקפו כהן' מוציאים מידו, כאן שונה, כי ניתן לו מלכתחילה כדון, ובתורת מתנות. עפ"י תוס'; תה"ד שכא. וע"ע יד דוד).
 ישנה דעה הסוברת שאין כותבים הרשאה על מטלטלין כלל, ולפיה אפשר להעמיד הדין הנ"ל בקרקע [לדעת האומר פודים בקרקעות], או בכגון שאחד מהאבות בעל חוב לחברו, או שהקנה זכותו במעמד שלשתן.
 ועוד יתכן, אם שניהם לפנינו ומצווים לתת לאחר – חייב להחזיר לדברי הכל אף ללא הרשאה (כן צדדו בתוס'. וכן פסק הש"ך יו"ד סוס"י שה).
כשיש ודאי בכור וספק מי הוא אביו – הוא עצמו חייב לפדות עצמו כשיגדיל, והאב פטור.

בכל הנ"ל אין חילוק בסוגי הספקות, כגון ספק נולד זכר תחילה ספק נקבה, ספק בכור ספק שאינו בכור, ספק מת הבכור ספק מת הפשוט. וכן אין חילוק בריבוי האפשרויות כדברי הטשו"ע שה, כח).
 יש סוברים שאם יש ריבוי צדדים לחיוב יותר מלפטור – חייב באופנים מסוימים; להרמב"ם (בכורים יא), באופן של שתי נשים, אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו לשני אנשים שני זכרים ונקבה – זה שאשתו לא ביכרה חייב בפדיון, כי שמא ילדה אשתו זכר בלבד, ואפילו אם ילדה גם נקבה, שמא יצא הזכר ראשון. ולדעת הראב"ד הדין להפך; דוקא אם שתיהן של איש אחד חייב בפדיון, שהרי ודאי יש לאב בן בכור החייב בפדיון, וגם כשדנים על הנשים יש רוב צדדים לחייב בכל אשה, משא"כ בשני אנשים – פטורים, כי על כל אחד יש ספק שמא אין לו בן זכר כלל (ע' בכס"מ ומל"מ; טור סוס"י שה, ב"י דרישה וט"ז).

עד. שני יוסף בן שמעון שלקחו שדה בשותפות, או שאחד מהם לקח שדה מחברו – האם בעל חוב של אחד מהם (שאינו ידוע מיהו) יכול לגבות מן השדה המשותפת / הלקוחה?

רבי ירמיה אמר לשמוע ממשנתנו שבע"ח גובה משדה משותפת לשני יוסף בן שמעון' שאחד מהם חייב לו ואין ידוע מי הוא. וכיוצא בזה (ללשנא בתרא) אם אחד מהם לקח שדה מחברו לאחר ההלוואה – בע"ח גובה אותה. ורבא חולק וסובר שהואיל ואין יכול לתבוע מכל אחד מהם, כך א"א לו לגבות מהנכסים, שאינם אלא בגדר 'ערב' ואין גובים מהערב תחילה.

הלכה כרבא (עפ"י חו"מ מט, י. והרמב"ם השמיט – ע"ש בתומים. ובקונטרס הספקות ו, טו) באר שלפי מה שאנו נוקטים 'קם דינא', אין מקום כלל לדון לגבות מ'מה נפשך', אף ללא סברת רבא – שהרי כבר נקבע הדין קודם קניית השדה שאין הנושה יוכל לגבות ממנו, ושוב עומד הדין לתמיד).

דף מט

עה. מה הדין במקרים הבאים?

- א. מת הבן תוך שלשים יום ללידתו; לאחר שלשים; ביום השלשים. [כיצד הדין לענין אבלות?].
- ב. מת האב ואין ידוע אם פדה את בנו אם לאו.
- ג. הפודה את בנו תוך שלשים.
- ד. הוא לפדות ובנו לפדות.

א. מת הבן תוך שלשים, בין מיתה טבעית בין שנהרג או נטרף (עפ"י ב"ק יא, וע"ש בתוס' שאפילו לא מת אלא נעשה 'טרפה'), אעפ"י שנתן האב פדיון לכהן – יחזיר.
מת לאחר שלשים – אעפ"י שלא נתן, יתן (גזרה שוה מערכין או מעולת ראייה שהיורשים חייבים, ואפילו גם האב מת. להלן נא: ובפרש"י).

נסתפקו בתוס' לענין ברכת 'שהחינו' כשפודה אחר מות הבן. הלכך אין לברך בספק (מהרי"ק מט; רמ"א יו"ד שה"יב).

מת ביום השלשים; לדברי חכמים נידון כלפניו (גזרה שוה מפדיון בכורות במדבר שנאמר שם מבן חדש ומעלה – משמע לאחר ל' דוקא). לר' עקיבא, אם נתן – לא יטול בחזרה, ואם לא נתן – לא יתן, שמספק בדבר, האם יש להשוות בכורי דורות מבכורי מדבר אם לאו, משום שמדבר וערכין הגם שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים לעלמא.

א. הלכה כחכמים (רמב"ם בכורים יא, יז; יו"ד שה"יב).

ב. נחלקו הפוסקים האחרונים האם יש לפדות לאחר עבור יום השלשים [וי"א אפילו הוא בתוך זמן כ"ט יום י"ב שעות ותשצג חלקים], או לאחר שנשלם חדש לבנה, דהיינו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים (ע' ר"ג כאן; יו"ד שה"יא; שו"ת חת"ס או"ח פא ויו"ד שמג ועוד).

ג. כתב הרא"ש שיש לפדות תיכף ביום ל"א כדי שלא יחמיץ המצוה. ובשו"ת אבני נזר (או"ח תנח"א) כתב שזוהי חומרא ולא מעיקר הדין. ודייק כן מרש"י (ד"ה עד שיאמרו. וצ"ע בדבריו שם בסי' תקן).

ומובא בשם החזו"א (ע' בספר ארחות איש עמ' שכג) שהעיר לאחד שבא לעשות פדיון לאחר הצות, שיעשה בבוקר שורזים מקדימים למצוות, וכנהוג במילה).

לענין אבלות הכל מודים שיום שלשים כיום שלפניו, ואין מתאבלים עליו, שאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

א. התוס' צדדו אם מדובר כאן רק כשפיהק ומת, או גם אם מת ע"י גורם חיצוני, כגון שנפל מן הגג או ע"י חיה, שמא גם בזה קיימא לן לענין אבלות שעד שלשים יום דינו כנפל.
ב. לענין אבלות אין מחשבים שעות, הלכך מת בתחילת ליל ל"א, אעפ"י שלא הגיעה שעת לידתו [וגם יתכן שלא עברו עליו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, שהוא משך חודשה של לבנה] – מתאבלים עליו (ע' בשו"ת חת"ס יו"ד שמג).

ב. מת האב בתוך ל' – בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראייה שנפדה.

לאחר ל' יום – בחזקת שנפדה, עד שיאמרו לו אביך הודיע לפני מותו שלא פדאך (ודי באמירה ללא עדות גמורה, כיון שאין כאן חזקה גמורה, כי רוב אנשים אינם עשויים לפרוע חובם לאלתר. עפ"י רש"י. וע' מצפה איתן).

מת ביום השלשים – צ"ע לדינא (רעק"א).

נחלקו פוסקי זמננו אודות פדיון יתום, האם בית דין פודים אותו [ובברכה] אם לאו (ע' חו"א יו"ד קפה; אגרות משה יו"ד קצה; דובב מישרים ח"ג טו; הר צבי יו"ד רמב; יד הלוי יו"ד קצ; ציץ אליעזר ח"ט כה, ז).

ג. הפודה את בנו תוך שלשים; אם אמר 'מעכשיו' – אין בנו פדוי (שאיין כאן חלות דין פדיון אלא מתנה

בעלמא (עפ"י רש"י). ויש תולים הדבר במחלוקת רב ושמואל (גטין מה. ב"מ טו.). האם הוי מתנה או פקדון – ע' מהריט"א; יד דוד).

אמר: הא לך מעות ויחול הפדיון לאחר שלשים; אם המעות קימים לאחר ל' – פדוי. נתעכלו המעות – רב אמר: בנו פדוי, ושמואל אמר: אינו פדוי [ואינו דומה לקדושין לאחר ל' שמקודשת אפילו נתעכלו המעות – כיון שאין בידו לפדותו עתה].

לענין המעות לשמואל, הריהן פקדון ביד כהן עד יום ל' (תוס' ב"ק ע; רשב"א ור"ן שבועות לג). ופשוט שאם חזר בו האב תוך ל' – יחזיר. ואפשר שאפילו לרב יכול לחזור בו תוך ל' (ע' שו"ת אבני נזר אה"ע תנו).

לפי הגרסה לפנינו בגמרא, הלכה כשמואל.

ויש שאין גורסים כן. ופסקו הרמב"ם הרא"ש והסמ"ק כרב, וכ"פ בשו"ע. ואילו התוס' (בב"ק ע) והאו"ז (ח"א תקכ) פסקו כשמואל. וכן חש לכך בתרומת הדשן (רסט, ובכתבים רלד). והרמ"א כתב שטוב להחמיר לחזור ולפדותו, לחוש לשיטה זו. ויש מי שצידד לפרש דבריו שמפריש חמש סלעים לעצמו ויפדה בהם (ע' באורך בשערי ישר ה,כה).

פדה בסתם תוך שלשים, ולא אמר 'מעכשיו' ולא 'לאחר שלשים' – מחלוקת הפוסקים (ע' מהרי"ק צו; ש"ך וט"ז שה, יג; תוס' רעק"א; יד דוד. וע"ע בשו"ת אור גדול מא, יא; אבני נזר אה"ע ט, י).

ד. הוא לפדות ובנו לפדות ואין לו אלא חמש סלעים – מצוה שבגופו עדיפה.

ואם יש לו חמש סלעים (או שווים) מזומנים בידו, ועוד נכסים שאינם בידו אלא מכרם לאחרים; לדברי רבי יהודה, יתן המזומנים עבור פדיון בנו, ואת עצמו יפדה בחמש המשועבדים (ובסדר הוה דוקא, שאם לא יתן תחילה המזומנים שבידו, אי אפשר לגבות מהמשועבדים במקום שיש בני חורין. ערש"י ותוס' קדושין כט: עפ"י לשון הגמרא שם. וכאן התוס' צדדו בדבר), שסובר ר"י מלוח הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, והרי הכהן גובה ממשועבדים. אבל אם יתן המזומנים שבידו עבור פדיון עצמו, שוב א"א לכהן לטרוף מן הלקוחות עבור הבן – כאשר מכירת הנכסים קדמה להולדת הבן (ע' בתוס' פרטי אפנים נוספים).

א. כן פרש"י. ואולם התוס' (בקדושין כט:) הקשו שבאופן זה יכולים הלקוחות לטעון שיפדה תחילה

את עצמו מהמזומנים שהרי מצוה דגופיה עדיף, ושוב לא יחזור הכהן לגבות מהם.

ולכן פרש ר"י שמדובר כשיש ביד הלקוחות נכסים משועבדים על ידי אביו לפדיונו, ויש עמו חמש סלעים בני חורים, ויש לו בן לפדות; לרבי יהודה גובה הכהן מהמשועבדים [אעפ"י שיש לו בני חורין – לפי שהמשועבדים הם נכסי האב והחובה מוטלת על האב תחילה] ושוב יגבה החמש בני חורין עבור בנו.

ב. זה שהכהן טורף מהלקוחות בעל כרחם לרבי יהודה, כתבו המפרשים: דוקא אם כתב לו אבי

הבן הרשאה, או במכיר כהונה, אבל בלאו הכי יכולים לדחות לומר: לכהן אחר ניתן).

וחכמים אומרים: יפדה את עצמו בלבד מהמזומנים, שאין הכהן רשאי לגבות מן הלקוחות, ומצוה דגופיה עדיף.

הלכה כחכמים, שמלוח הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא (רא"ש).

בכור שלא נפדה, אין בו קדושה להאסר בשימוש חולין ובכל הנאה (כדלעיל ט: יב: [ומש"כ בערוך השלחן (י"ד שה, לז) כוונתו כטעמא דקרא ולא להלכה. וכן מתפרשים דברי הספורנו. ומצינו דוגמה לזה בדיון תשלומי כופר לבעל השור שהרג את הנפש, שהוא פדיון ממיתה שהיתה אמורה לבוא עליו, הגם שבאמת גם אם לא ישלם אין בו חיוב מיתה בפועל, כמוש"כ בספר מנחת שלמה]].

דפים מט – נא

- עו. א. באיזה סוג מטבע דיברה תורה, ואיזה סוג מטבע מדובר עליו בדברי חכמים?
ב. 'כסף' סתם האמור בתורה, בנביאים ובכתובים – מהו?
ג. כמה דינרים ומעות ופונדיונים יש בסלע / שקל? והאם ניתן לשנות יחסי המטבעות האמורים בתורה לענין ההלכות השונות, ע"י פחותם או יסופם?
ד. מהו שיעור פדיון הבן במטבעות הנוהגות בזמן התלמוד?
ה. האם שוה כסף ככסף לענין ההלכות השונות?

א. כל כסף קצוב שבתורה הוא כסף צורי, שערכו פי שמונה מכסף מדינה. ושל דבריהם – כסף מדינה.
א. כתב הרמב"ם (ע' הל' טוען ונטען ג; חובל ומזיק ג, יא; אישות י, ה; פירוש המשנה) שכסף צורי הוא כסף טהור, והואיל ואין אנו יודעים כיצד היה מטבע של צור באותו זמן, לפיכך בכל מקום שאמרו מטבע צורי צריך שיהא מהמובחר שאפשר להיות מהכסף.
ב. כתבו התוס' (כאן ובכתובות סז. וכ"כ הרמב"ן): 'של דבריהם' – כשדיברו על 'סלע' [דומיא דשקלים של תורה] כגון בדין התוקע לחברו ששיעורו חצי זוז, אבל 'מנה' או 'זוז' שבדבריהם, מציאנו שהכוונה על צורי. ובשו"ת הריב"ש (סו) אין נראה כן. ע"ש לענין כתובת אשה שכתב שהיא בכסף מדינה וכמו שכתב הרמב"ם, ולא כהתוס' (וע' בפירוש הרע"ב).
עוד צדדו הראשונים לפרש 'ושל דבריהם כסף מדינה' – אף של מדינה (ערמב"ן ורשב"א קדושין יא).

ב. כל 'כסף' שבתורה – סלע, והוא 'שקל הקודש'. וכגון חמשים כסף של אונס ומאה של מוציא שם רע – הכוונה לסלעים (ר' חנינא). והסיקו שכלל זה אמור רק בכסף קצוב, אבל כסף סתם יכול להיות אף שוה פרוטה, כגון קדושי אשה ואלביא דבית הלל. וכן וצרת הכסף בידך דמעשר שני (ע"ע ח"א מהרש"א).
ולבית שמאי, כתבו כמה ראשונים (בקדושין יא): כסף סתם שבתורה הוא דינר.
'כסף' שבנביאים – לטרים, דהיינו מנים (המנה = 25 סלעים).
'כסף' שבכתובים – קנטרין (1 קינרא = 100 סלעים. ובמקום אחר פרש"י: מאה מנה. וע' מהרש"א). כזה היה גם הכסף ששקל אברהם לעפרון, עבר לסחר – שמתקבל בכל מקום, ויש מקומות שהקינטרא הוא השקל המתקבל.

השיעורים המנימליים לחיוב שבועת מודה במקצת, בכסף ובכלים – נתבארו בשבועות לט.

- ג. שש מעה כסף – דינר.
שני פונדיונים – במעה.
הסלע, הוא שקל הקדש, בזמן מתן תורה היה 20 מעה (עשרים גרה השקל, וגרה היינו מעה, כתרנומה), דהיינו שלש דינר ושליש. אח"כ הוסיפו עליו שתות והעמידוהו על 24 מעה.
אם רצו להוסיף על המטבע – מוסיפים (יהיה. ואין מוסיפים יותר משתות. ב"ב צ ועוד), אבל אין פוחתים ממטבע שאמרה תורה. (הוא).
2 איסרים יש בפונדיון. 8 פרוטות באיסר. נמצאו 16 פרוטות בפונדיון, ובמעה – 32 פרוטות, ובדינר – 192 פרוטות. ובסלע – 768, ובחמש סלעים – 3840 פרוטות.
עוד על יחסי המטבעות וערכן בפירוט – במנחות עז ובקדושין יא.יב.

ד. שיעור פדיון הבן הוא חמש סלעים של מטבעות צוריות, המכילות 20 דינרי כסף – מעט פחות מ-4/5 של דינר זהב של אדריינוס קיסר וטוריינוס ושייפא (עפ"י רש"י).

לפרש"י ישנן דעות נוספות המפחיתות בהרבה את שיעור הפדיון (– חמש דינרים ערבים, 'מגרעות' (ר' אמי), או: חמש סלעים מיושנים / קטנים / סוריים (כדברי ר' חנינא). והתוס' חולקים וסוברים ששיעור אחד הוא לדעת הכל, אלא ששיערוהו לפי מטבעות זהב שונים).

ה. בכל התורה שוה כסף כסף מלבד שקלים – שאין נותנים למחצית השקל אלא מטבע. טעם הדבר הביא רש"י מהירושלמי, חוששים שאם יקנו מרגליות וכדו' שמא יזלו בינתיים. ומשמע מזה שהוא דין דרבנן. ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א קצ) כתב שנראה יותר שהוא דין תורה, והטעם שבירושלמי נצרך לאחר שהפריש מחצית השקל ובא להחליף המטבעות, שמדין תורה היה יכול לעשות כן אף בשוה כסף ומדרבנן לא יעשה כן. וכן מעשר שני; אין פודים אותו אלא על כסף שיש בו צורה (וצרת הכסף). וכן המביא מעות לצרכי עולת ראייה, לא יביא אלא מטבע (שמא יביא חתיכות כסף עם סיגים, שאינו שוה דמי עולה. עתוס').

דף נא

עו. א. במה פודים בכור אדם ובמה אין פודים?

ב. כתב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים עבור פדיון בנו – האם בנו פדוי בכך?

ג. המפריש פדיון בנו ואבד – האם חייב באחריותו?

ד. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים בבת אחת או בזה אחר זה – היצא ידי חובתו?

ה. האם רשאי הכהן להחזיר הפדיון לפודה?

א. פודים בכסף ובשוה כסף, אבל אין פודים בקרקעות בעבדים ובשטרות (= שטרי חוב) שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה – שני כללים הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם – כסף חמשת שקלים – ודונם ב'כלל ופרט וכלל'; דבר המטלטל וגופו ממון. כן סתמה משנתנו. רבי אומר: בכל פדיון בכור אדם חוץ מן השטרות (שדורש כאן ב'ריבוי ומיעוט' ולא ב'כלל ופרט', הלכך מרבה הכל וממעט דבר אחד – היינו שטרות שאין גופם חשוב כלום).

הלכה כדעה ראשונה (וע"ע תוי"ט ותוס' חדשים שעל המשניות).

ב. כתב לכהן שהוא חייב ליתן לו חמש סלעים (משום פדיון בנו) – חייב ליתן ובנו אינו פדוי. כן דעת חכמים (אבל מסתם מתניתין אין הוכחה לכך, שיש לפרש 'אינו פדוי' עד שיתן. עפ"י תוס', וכן פרש רבנו גרשום במשנה). ואמר עולא: דבר תורה בנו פדוי לכשיתן, ומה טעם אמרו אינו פדוי – גזרה שמא יאמרו פודים בשטר, ללא מתן דמים.

לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, ואמרי לה: רבי אלעזר ברבי שמעון – בנו פדוי לכשיתן. הלכה כדעה ראשונה.

ג. המפריש פדיון בנו, ואבד – חייב באחריותו, שנאמר יהיה לך... פדה תפדה (– לאהרן נאמר, כשיהא הפדיון בידך אז יחול הפדיון. רש"י. וי"מ 'פדה תפדה' משמע פדיונות הרבה, מכאן שחייב לשוב ולפדות אם אבד).

ד. נתנו לעשרה כהנים בבת אחת, או בזה אחר זה – יצא.

- א. יש מדייקים מפרש"י (לגרסתם), שאינו יוצא בנתינה בזה אחר זה אלא אם נותן לכהן אחד (ע' בפוסקים י"ד שה"ו; צאן קדשים. ולפי הגרסה שלפנינו וגרסת השמ"ק מפורש להפך). ואולם דעת הרמב"ם והתוס' שיוצא בנתינה לכמה כהנים בזה"ז.
- ב. אעפ"י שנקטו בגמרא לשון 'יצא', מותר אף לכתחילה לעשות כן (חכמת אדם. הובא בפ"ת שה"ק"י).

ה. נטלו הכהן והחזירו – יצא, וכך היה מנהגו של רבי טרפון, שהיה נוטל ומחזיר. וכן היה רבי חנינא רגיל לעשות. פעם אחת ראה שהפודה היה מתהלך ובא לפניו כדי שיראנו ויחזיר לו. אמר לו: לא גמרת ליתן לי בלב שלם, הלכך אינו פדוי.

- א. אם יתרוצו עתה בפדיון שלא ע"מ להחזיר – פדוי (עפ"י רש"י; חזו"א).
- ב. ליטול מלכתחילה על מנת להחזיר – אסור מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות כדי שיתנו לו (קדושין ו:), אבל אם מקבל כמתנה גמורה אלא שרגיל להחזיר מעצמו – מותר, כיון שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזיר אם לאו. עוד אפשר שהחכמים הנזכרים לא היו נוהגים להחזיר לכולם אלא לעניים וכדו' (עפ"י תוס'). הלכך, אין לכהן להיות רגיל להחזיר. ואולם לעני מותר (שו"ע י"ד שה"ח). ואפילו אם אמר לו הכהן קודם שזכה בו, שיחזירנו, ובידיעה זו נותנו לו – מותר (עפ"י חזו"א מעשרות ז, ג).

דף נב

- ע. א. האם הבכור נוטל פי שנים בנכסי אמו? האם בכור נוטל פי שנים בנכסים שלא היו ברשות האב בשעת מיתתו?
- ב. מה דין ירושת הבכור לענין חזרת הקרקע בשנת היובל? ומה דין חזרת-יובל בירושת הבעל; ביבם הקם תחת אחיו לנחלה; בנותן מתנה לחברו; בחלוקת האחים בנכסי אביהם?
- א. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי האם (דרשו לו – לאיש המוריש, ולא לאשה – משפט הבכרה).

אין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבוא אלא במוחזק אצל אביו בשעת מותו (בכל אשר ימצא לו). ואפילו דבר הראוי לבוא בודאי, כגון שאבי האב היה חי בזמן מות האב, ונכסיו עתידיים ליפול לבנים – אין הבכור נוטל חלק כפול באותם נכסים.

וכן הדין למלוה שביד אחרים. כן הסיקו בגמרא (ב"ב קה:).

ובמלוה שהיה האב חייב לבכור – יש להסתפק האם נחשב מוחזק אם לאו, ויחלוקו (עפ"י פוסקים).

וכן הדין בשבח שהושבחו נכסים בין מיתה לחלוקה, ואפילו השבח בא מאליו ללא טירחת האחים – הבכור נוטל בו חלק שווה כשאר אחיו (כן דייקו מלשון משנתנו. ואליבא דרבנן ודלא כרבי. תוס' עפ"י ב"ב קכד).

הלכך כשנוטל פי שנים בקרקע עם שבחה, חייב לתת לאחים דמי השבח המגיע להם ממה שנטל (רש"י עפ"י ב"ק צה).

ראה עוד בפירוט בב"ב קכג-קכד.

ב. חלק הבכורה אינו חוזר ביובל (אם משום שירושה אינה חוזרת ביובל (חכמים), אם משום שחלק הבכור הריהו כמתנה (ל ת ת לו פי שנים) ומתנה אינה חוזרת ביובל – כר' מאיר). ולדברי רבי יוחנן, האחים שחלקו לקוחות הן הלכך מחזירים ביובל וחולקים שוב מחדש, ושוב יטול הבכור פי שנים כבתחילה. הר"י בן מגאש (בב"ב קלט.) פרש שרק בחלק פשוט הריהם כלקוחות, מפני שכל אחד נוטל חלק כנגד חלק שמקבל אחיו, אבל חלק בכורה הואיל ואין האחים נוטלים חלק כנגדו, הריהו כיוורש ולא לוקח. אבל הרמב"ן כתב עפ"י סוגיתנו שאין חילוק בין חלק בכורה לחלק פשוט, ומחזירים הכל למצב הקודם וחולקים שוב והבכור נוטל פי שנים כבתחילה. רבי אלעזר בן שמוע אומר: חלק הבכורה חוזר ביובל, וישונו ביובל ויחלקו את כל הנכסים (לר"י ח) והבכור יטול בשוה כשאר האחים, (שלישיתו חלק הבכורה כמתנה, וסובר שמתנה חוזרת ביובל).

ירושת הבעל; לר"מ ולחכמים – אינה חוזרת ביובל לפי שירושת הבעל דאורייתא (לשאר... וירש אתה), וירושה אינה חוזרת ביובל. ור"א אומר: חוזרת, ירושת הבעל דרבנן והרי זה כדין מתנה שקיבל, ולשיטתו מתנה חוזרת ביובל.

הרמב"ם (נחלות א, ח) פסק ירושת הבעל מדברי סופרים (וכ"ד המאירי ור"א מן ההר בב"ב קיא) ואעפ"כ אינו מחזיר ביובל, דלא כסוגיתנו (וע' חו"א אה"ע עה, ד). ויש פוסקים שמחזיר ביובל (ע' הגהות אשר"י כתובות פד). והראב"ד (נחלות שם) והרשב"א (בב"ב מט: קיא ובכתובות פג ובשו"ת ח"ב רכא) פסקו ירושת הבעל דאורייתא, וכחכמים דמתניתין (וכן נראית דעת הרמ"ה בב"ב. וע' בלשון הרא"ש שם פ"ט טז ופולפולא חריפתא).

היורש מאשתו בית הקברות, מחזיר אותו ביובל לבני משפחתו משום פגם משפחה – שביובל כשהשדות חוזרות וזו אינה חוזרת וניכר שהם קבורים בשל אחרים – גנאי הוא להם (תוס' כתובות), ומשלמים לו את הדמים בניכוי דמי קבר אשתו שהוא חייב בקבורתה. יש סוברים שדין זה שייך אף שלא ביובל, להחזיר בית הקברות למשפחת אשתו (עפ"י שטמ"ק כתובות פד בשם רש"י במהדו"ק).

חלק יבם; לר"מ ולחכמים – אינו חוזר. ולר"א – חוזר (והיה הבכור אשר תלד יקום... – קראתו תורה 'בכור', והריהו כמותו).

מתנה; ר"מ אומר: אינה חוזרת ביובל, שלא אמרה תורה אלא במכר. חכמים (ור"א) אומרים: חוזרת (תשבו – לרבות את המתנה שהיא כמכר). הלכה כחכמים (רמב"ם). והוא הדין לזוכה מן ההפקר – חוזרת השדה להיות הפקר ביובל, לחכמים (עפ"י חו"א כז, א. ולענין הפקר עצמו, האם חוזר ביובל למפקיר – ע' קהלות יעקב שביעית ב).

חלוקת האחים; רבי יוחנן אומר: האחים שחלקו הרי הם כלקוחות ומחזירים זה לזה ביובל, ומחלקים שוב. (וחכמים אחרים חולקים, שסוברים האחים שחלקו יורשים הם. ועתוס').

פרק תשיעי; דף נג

- עט. א. מעשר בהמה – באלו מינים הוא נוהג? האם נוהג גם בחו"ל ובזמן הזה?
- ב. האם מעשר בהמה נוהג במקדש, ומדוע?
- ג. האם מותר לבחור בהמה מסוימת שתהא היא בהמת ה'מעשר'?

א. מעשר בהמה נוהג במיני בהמה בלבד, בבקר ובצאן – ככתוב. ונוהג בארץ ובחו"ל, אלא שלדברי רבי עקיבא בהמת מעשר הבאה מחו"ל אינה קרבה רק נאכלת במומה לבעלים (והבאתם שמה... ואת מעשרתיכם – ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה).

א. רבי ישמעאל חולק וסובר שאם באה בהמת מעשר מחו"ל – תיקרב (ע' משנה וגמרא תמורה כא). יש שכתבו לשמוע מהרמב"ם (בכורות ו) שפסק דלא כרבי עקיבא (עפ"י לחם משנה; תוי"ט כאן; מנ"ח תנג. וע' בפיה"מ ספ"ג התמורה). ואולם הסמ"ג (עשין ריב) פסק כר' עקיבא (ע' יד דוד; לקוטי הלכות; חו"א כו, ב. וע"ע מנ"ח רפז, יח). ולדעת הכל אין מעלים לכתחילה לירושלים להקריב (ע' בתמורה שם; ליקוטי הלכות).

ב. יש לייין בבהמות שנולדו בחו"ל והעלן לארץ ועישרן כאן, האם נקרבות אם לאו, כי שמא הדבר תלוי בלידה.

אמנם נראה שאם נולדו בארץ ועישרן בחו"ל – לא יעלו. עישרן בארץ והוציא בהמת המעשר לחו"ל – נראה שתעלה (עפ"י חו"א כו, ב).

ובספר מנחת חינוך (שס, יח) נקט שהקובע הוא זמן חלות החיוב, דהיינו כשמלאו לבהמה שמונה ימים שאז היא נראית למצות מעשר, אם באותה שעה היתה בחו"ל – אינה בת הקרבה לעולם, גם אם תעלה ותתעשר בארץ. ואם היתה בארץ באותה שעה – חייבת לעולם, גם אם יצאה והתעשרה שמה, וכמעשר דגן שהקובע בו הוא זמן חלות חיוב מעשרות.

ובספר חדושים ובאורים (ו, ב) נקט מסברא שהקובע הוא רק מקום המעשר.

מן הדין נוהג מעשר בהמה אף בזמן שאין הבית על תלו, אבל גזרו חכמים בזמן הזה (יתכן שלא מיד לאחר החורבן גזרו אלא לאחר זמן. עתוס') שלא לעשר משום חשש תקלה, כשם שאסרו להקדיש ולהעריך ולהחריים בזמן הזה. [והיה אפשר בתקנה להטיל מום בכל העדר קודם המעשר, כך שהמעשר יהא נאכל במומו – אלא שלא תקנו לעשות כן, מהרה יבנה המקדש ונצטרך בהמה להקרבה ולא תימצא].

עבר ועישר בזמן הזה; כתבו הראשונים (רמב"ם; תוס' סוף מסכתין; סמ"ג עשין ריב) שהמעשר חל ומשמע בגמרא (בסוף המסכת), שדין הבהמה בהכנסה לכיפה עד שתמות, כשאר קדשים בזמן הזה. ואולם יש סוברים בדעת הרמב"ם (בכורות ו, ב) שמעשר שונה משאר הקדשים כיון שמ"מ עשה מצוה, הלכך ירעה עד שיסתאב ויכיל במומו [ומה שאמרו בסוף המסכת 'מיותו' – מדובר רק על אחד-עשר שקראו 'עשירי' שהוא שלמים, אך לא במעשר. ומיושבת תמיהת מהריט"א (פ"ה מז) על הרמב"ם] (עפ"י שיעורי הגריש"א שליט"א. ובנוב"י (תנינא יו"ד קפט) יישב דלדין דקיי"ל אין מעשרים בזה"ו וממילא אין הכרזה ויש לגזור אטו יתום ולקוח הלכך אינו מיועד להקרבה מעיקרא ועל כן אין לחוש לתקלה מפני שאינו טרוד לשמרו להקריב).

ויש שכתבו בשיטת רש"י (סא). שלדעת רב הונא, חכמים הפקיעו מעשרו ואינו קדוש (ע' יד דוד).

ב. מעשר בהמה אינו נוהג במוקדשין, ואפילו בקדשים קלים ואליאב דריה"ג שהם ממון בעלים, משום שנאמר יהיה קדש – ולא שכבר קדוש. [ואעפ"י שבכל מקום אין קדושה חלה על קדושה שאין משנים מקדושה לקדושה, כאן לולא דרשה מיוחדת הוה אמינא שדין מעשר לא נפקע מבהמה שהקדישה לקרבן, מפני שכל בהמה עומדת למעשר, ונפ"מ לעבור ב'לא יגאל' ולא ימכר].

בהמת פסולי המוקדשים שנפדית, פטורה ממעשר בהמה, מפני שגם היא כהקדש וממועטת מיהיה קדש אלא שיש בה התר אכילה (מהריט"א פא). ויש מי שנסתפק בדבר (ע' מנ"ח שס. וצדד למעט מ'צבי ואיל' כשם שנתמעטו פסוה"מ מבכורה. וכן צדדו לפטור מטעם 'לקוח').

ג. אסור לבחור בהמה מסוימת למעשר, אלא העשירית היוצאת מעצמה תהיה קודש (לא יבקר בין טוב לרע). אם מצד הדין אין יכול לעשר אלא בהמות מסוימות [כגון שיש לו חמש בהמות שנולדו באב וחמש שנולדו באלול וחמש בתשרי, לדעת בן עזאי צריך לעשר את האלוליים דוקא מפני הספק, כדברי רבא להלן נח:] – אין שייך בזה איסור 'לא יבקר' (עפ"י תוס' שם ד"ה ונוטל. ורש"י שם פירש שימנאם רבוצים או עומדים שאו יכול לכיין).

דין הקדשה החרמה והערכה בזמן הזה – נתבאר בע"ז יג.

דפים נג – נד

פ. מהו לעשר ממין על שאינו מינו ומן החדש על הישן – במעשר דגן ובמעשר בהמה?

מעשר דגן; אין תורמים ומעשרים ממין על שאינו מינו. ואם תרם – אין תרומתו תרומה (כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן – תן חלב לזה וחלב לזה). וקל וחומר לתירוש ודגן או לשני מיני דגן שהרי הם כלאים זה בזה. ועוד, נאמר סמוך ל'דגן' ראשיתם ליתן ראשית לכל דגן ודגן, ולעיכובא הוא (ע' תמורה ה. וערש"ש ול"ה).

וגם שאר מיני פירות שחיובם מדרבנן, תקנו חכמים כעין דאורייתא שאין לעשר ממין על שאינו מינו. [שני מינים של פרי אחד, כגון תאנים שחורות ולבנות – מחלוקת תנאים (ע' משנה תרומות ב,ו; חולין קלו:), ופסק הרמב"ם (תרומות ה,ג) שתורמים, כגון כל מיני תאנים גרוגרות ודבלה]. אין תורמים ומעשרים משל שנה זו על של שנה אחרת (היצא השדה שנה שנה). אין תורמים משל שנה זו על של שנה אחרת (עשר תעשר... היצא השדה שנה שנה). ואם תרם אינה תרומה (רמב"ם תרומות ה,יא. ופירש בכסף משנה, מאחר ומקרא למדוהו – אינה תרומה).

מעשר בהמה; אין מעשרים מבקר על צאן או להפך (אם משום שנתן הכתוב 'מעשר' לכל אחד ואחד – וכל מעשר בקר וצאן... העשירי (אביי ול"ק דרבא), אם משום הקש למעשר דגן. ל"ב דרבא / רב פפא). אבל במיני הצאן עצמו, מעשרים מן הכבשים על העזים וכדו', הגם שהם כלאים זה בזה (וצאן – משמע כל צאן אחד. וגם אם מקישים למעשר דגן, בא יתור הכתוב להוציא מן ההקש). אין לעשר מן החדש על הישן, כלומר משנת-מעשר זו על האחרת (וראה להלן מתי הוא ראש השנה למעשר בהמה), שהשווה למעשר דגן (עשר תעשר... שנה שנה – בשני מעשרות הכתוב מדבר, מעשר דגן ומעשר בהמה).

עבר ועישר מן החדש על הישן או מן הישן על החדש – מן הדין לא חל המעשר, כמעשר דגן, אלא שכתב הרמב"ם שמפני חומרת הקדשים הרי זה מעשר. וכיון שמשום חומרא הוא – אין להקריבו, ואין שוחטים אותו לא במקדש ולא במדינה עד שיומם. והחינוך (שם) פרש דברי הרמב"ם שמן התורה חל דיעבד. 'זהו תימא' (חזו"א כו,ג).

דפים נד – נה

פא. א. בהמות המרוחקות אלה מאלה – מהו שיעור המרחק הגדול ביותר שהן מצטרפות זו לזו למעשר? ב. כאשר נהרות או גבולות מפרידים בין הבהמות, האם הן מצטרפות למעשר?

א. שיעור המרחק המצרף את הבהמות לחיוב מעשר – כמלא רגל בהמה רועה. כלומר, שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה – שהוא ששה עשר מיל (עד תעברנה הצאן על ידי מונה. וידוע להם לחכמים שבטווח ט"ז מיל שולטת עין הרועה).

היו מרחקות יותר מכשיעור זה, ויש ביניהן בהמות נוספות – אלו שבאמצע מצטרפות ומצרפות את כולן, ומביא את כולן למקום אחד לעשרן. לדברי רב, רק אם אלו שבאמצע משלימות שיעור חיוב, כגון שיש חמש בכל צד ועוד חמש באמצע, או תשע בכל צד ובהמה אחת באמצע. ולדברי שמואל אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע – רואים כאילו הרועה עומד באמצע והריהו מונה את כולן. לדעה זו, אמר רב פפא: אפילו רועה באמצע ללא בהמה – מצרף. ואפילו כליו של רועה שנמצאים שם – מצרפים (שהרי הרועה מעותד לבוא לשם). נסתפק רב אשי האם כלבו של הרועה מצרף אם לאו. 'תיקו'.

הרמב"ם פסק כרב שהלכה כמותו באיסורין, ואעפ"י שאמוראים מאוחרים נשאו ונתנו אליבא דשמואל (ע' יד דוד; חו"א כו, ד).

פרטי דינים נוספים בצירוף למעש"ב – ע' בחדושים ובאורים ז סק"ב וסקט"ו.

ב. רבי מאיר אומר: הירדן מפסיק למעשר בהמה. לדברי רבי אמי – דוקא כשאין שם גשר, שא"א לעבור מכאן לכאן, אבל אם יש גשר – גשר מצרפן. ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: גם אם יש גשר – הירדן מפסיק מפני שהכתוב נתן לו גבול לעצמו ואינו בכלל ארץ כנען שכולה גבול אחד היא (זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב). ותלו הדבר במחלוקת תנאים, האם הירדן נחשב ארץ כנען (רבי שמעון) אם לאו (רבי יהודה בן בתירה).

דנו המפרשים האם המחלוקת הזו אמורה רק לענין מעשר בהמה או גם לשאר הלכות התלויות בארץ.

גבולות השבטים שבתוך הארץ – לכל הדעות אינם מפרידים.

היו מקצת מן הבהמות בארץ ומקצתן בחו"ל, או בשני אבטילאות (= אפרכיות, מחוזות (עפ"י רש"י); כרכים גדולים. ר"ג, הערוך) – לדעת רבי חייא בר אבא, אפילו סמוכים זה לזה – אינם מצטרפים. ואילו לרבי אמי הכל תלוי באפשרות הגישה, כאמור.

נראה שזה אמור רק כאשר השלטונות מקפידות קצת שלא להעביר מכאן לכאן, שאל"כ אין מסתבר שיפסיקו אף לרבי חייא בר אבא (חדושים ובאורים ז, טז).

ומאידך, שאר נהרות [מלבד הירדן] שבתוך אותה ארץ – לדברי רבי אמי, אם אין מעבר – מפסיקים. ולרחב"א – אין מפסיקים, רק הירדן מפסיק לפי שאינו מ'ארץ כנען' כאמור. ואין קרוי 'ירדן' לענין זה אלא מירחו ולמטה.

כל זה כדעת רבי מאיר במשנה, ואולם תנא קמא חולק וסובר שאין הירדן מפסיק, והלכה כמותו (כן כתב הרמב"ם בפיה"מ ובהלכותיו. וע"ע מהרש"א, יד דוד).

וכן הגבול אינו מפסיק להלכה, כיון שהבהמות בתוך שיעור ט"ז מיל (לקוטי הלכות, עפ"י הרמב"ם). ואולם החזו"א (כו, ד) צידד לומר שמודה תנא קמא שארץ חו"ל אין מצטרפים, ואפשר גם שתי אבטילאות אין מצטרפים אלא שהרמב"ם לא הביא זאת, 'וצ"ע'. (וע' גם בחו"ב ז, טז).

דף נה

פב. א. למה נקרא שמו פרת? מהן תכונותיו המיוחדות?

ב. מה דינה של טבילת הטמא בנהרות?

א. הפרת; רבי מאיר אומר: 'יובל' שמו (והיה כעץ (הוא עץ החיים אשר בתוך הגן. רש"י) שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו). ולמה נקרא שמו פרת – שמימיו פרים ורבים (שגדל ורבה ללא מטר). והוא הנהר היוצא מעדן שממנו יוצאים כמה ראשים, וממשיך לאחר ההיפרדות (ונהר יצא מעדן... ומשם יפרד... והנהר הרביעי הוא פרת – הוא הנהר הראשון). והוא גדול מן החדקל (עתוס), ולמעלה ממנו ומשאר נהרות. ואינו יוצא מידי פשוטו, כי אכן ערוץ הפרת גבוה מן החדקל ושעמו. (ע' במובא בספר 'אמוראי בבב' עמ' 63).

הפרת מתברך מעצמו, מסלעו (שמואל). ורב אמר שגדל ממי גשמים. עוד אמרו, שהגודר ממים שבאו מפרת – אסור בכל מימות שבעולם, שהוא מקור להם. תכונות נוספות לפרת – ע' ברכות נט: כתובות עז:

ב. אין מי גשמים מטהרים אלא כשהם קוויים ועומדים ('אשבורן'), ולא כשהם זוחלים, שלא כמי מעיין המטהר (גם. תוס') בזוחלין.

טבילה בנהרות; כאמור, לדברי שמואל הנהר מתברך ממקורו הלכך אפשר לטבול במימיו הזוחלים בכל ימות השנה, כי רובו מי מעינות. ואולם אמרו שרב חולק שנראה מדבריו ('מיטרא במערבא – סהדא רבה פרת') שרובו ממי גשמים. וכן סיפרו על אבי שמואל שהיה מתקין לבנותיו מקואות בימי ניסן, שאו מי הגשמים מרובים ואי אפשר להיטהר בנהר משום שאינו 'אשבורן'. ואף שמואל עצמו אמר בניגוד לדבריו דלעיל, שאין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת בימי תשרי.

א. רבנו תם פסק כדברי שמואל הראשונים, שהנהר מתברך ממקורו ואפשר לטבול בו, שכן נראה מכמה מקומות בש"ס.

ואף לדברי רב ואבוה דשמואל אמר ר"ת שנהרות גבוהים שבא"י, וכן הנהרות היוצאים ממקום מקורה כגון זה היוצא ממערת פמייס – אפשר לטבול בתוכם [ואפילו הטמאים הצריכים 'מים חיים'], מפני שאין נמצאים בהם מי גשמים.

ועוד אמר רבנו תם שרב ואבוה דשמואל היו מחמירים משום מראית העין, אבל מן הדין מותר מפני שמי הגשמים בטלים ברוב מי המעיין משום 'קמא קמא בטיל' ומשום חיבור הנהרות לימים. וכמה ראשונים חולקים ופוסקים שאין לטבול בנהרות בשעת הגשמים או בשעת הפרשת שלגים (עפ"י ר"ח רמב"ם ר"ף ורמב"ן ועוד). וכתבו הפוסקים שבמקום שאין מקוה המנהג להקל ולטבול בנהרות. ודוקא בנהרות שאינם מכזבים אבל נהרות קטנים המכזבים מימיהם יש לחוש לרביית נוטפים ואין לטבול בו דרך זחילתו (עפ"י מהרי"ק ותה"ד; רמ"א יו"ד רא).

ב. במקומות שהנהר מתרחב בגלל ריבוי מי גשמים, נחלקו הראשונים האם כשר לטבול שם בזוחלין (ר"ן נדרים מא. וכן הביאו הראשונים מהראב"ד והרא"ה) אם לאו (ריטב"א שם בשם הר' פינחס הלוי [ופרש משום מראית העין]; מהרי"ק קטו. ועש"ך רא סקי"א).

ג. לפרושי רש"י מבואר שאין חשש אלא משום הנוטפים על הנהר עצמו, אבל מי גשמים היורדים לקרקע ומהקרקע קולחים לנהר – כשר לטבול בהם בזוחלים, מלבד זב וזבה ודומיהם שצריכים 'מים חיים' לטהרתם.

דפים נה – נו

פג. מה דין הלקוח ושניתן לו במתנה, לענין מעשר בהמה – בבהמה שהגיע זמנה להתעשר, במחוסרת-זמן ובעופר?

הלוקח בהמה או שניתן לו במתנה – פטור ממעשר בהמה (בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשרך לצאנך – כבניך, שאינו בלקוח ובמתנה. ואם אינו ענין לבכור שהרי אינו ב'עשיה', תנהו ענין למעשר). במה דברים אמורים בשעת עשיה (תעשה), אבל לקח עשרה עוברים במעי אמן – כולם נכנסים לדיר להתעשר (רבי אסי א"ר יוחנן, כהסבר רבי אלעזר ורבא).

והוא הדין למחוסר זמן, שאינו בן שמונה ימים ולא הגיע זמנו להתעשר – אמר רבי אלעזר: אין בו דין 'לקוח' להיפטור, מלבד לרבי שמעון הסובר מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר (כבכור שהוא קדוש לפני שהגיע זמנו ליקרב), ולדבריו הלוקח בהמה מחו"ל – פטור ממעשר, שהרי זו שעת עשיה.

א. מבוואר בגמרא שהמוכר בהמה וחזר ולקחה – פטור ממעשר כדין 'לוקח'. וכתב בספר מנחת

חינוך (שס"ו) שהוא הדין למפקיר בהמתו וקדם וזכה בה. וכן הביא (שם בקומץ המנחה, ממהריט"א

כאן. וע' יד הוד), שהנותן ע"מ להתחזיר והחזיר – הרי זו מתנה ונפטר מן המעשר.

ויש מצדדים בדעת רבנו גרשום והרמב"ם, שמי שמכר וחזר ולקח אין נפטר משום לקוח (עפ"י

שיעורי הגריש"א).

ב. בהמות של גזל הגר שנפלו לכהן – פטור ממעשר, שמתנות כהונה 'מתנה' הן (ב"ק ק:).

דף נו

פד. א. בהמת אתנן, מה דינה לענין מעשר בהמה?

ב. בהמת השותפים, מה דינה לענין מעשר בהמה; בשותפים זרים ובאחים שירשו?

ג. מה דין האחים שירשו נכסים, לענין תוספת קלבון למחצית השקל?

א. בהמת אתנן; באופנים שאינה בגדר 'לקוח ושניתן במתנה' כגון שנתן לה עופר באתננה – נכנסת לדיר

להתעשר. אם יצא עשירי אחד מן הכשרים – טוב, ואם יצא האתנן – יאכל במומו לבעלים.

לדברי אב"י, אין האתנן נאסר להקרבה אלא בזונה כותית (או בישראלית האסורה עליו באיסור כרת. עפ"י

תוס'), אבל זונה ישראלית – אתננה מותר ('תועבה' 'תועבה' מעריות). [ורבא (בתמורה כט) חולק. והלכה

כדבריו (רמב"ם איסו"מ ד,ח)].

מפירוש רבנו גרשום נראה שהיתה לו גרסה נוספת, לפיה הנותן בהמה לזונה כותית וחזר ולקח – נכנס לדיר

להתעשר, שאין זה 'לקוח' הפוטר שהרי זה כלקחו שלא בשעת עשייה.

ב. בהמת השותפים פטורה ממעשר בהמה (ויהיה לך) – ולא של שותפים. אם אינו ענין לבכור, שישנו

בשותפות, תנהו ענין למעשר).

אין חילוק בין הבהמה עצמה שבה נשתתפו, ובין הולד הנוול לבהמת השותפות – הכל פטור

(כ"ה לשיטת רש"י. וע' גם בראב"ד שקלים ג,ד). ואין כן דעת הרמב"ם, כדלהלן.

ואולם האחים שירשו נכסים ועדיין הם בתפיסת הבית, שלא חילקום – חייבים במעשר כאילו הם שייכים

לאביהם ואינם של שותפים (אשר יהיה לך). חלקו האחים את הבהמות [לפי שומת דמיהם] וחזרו

ונשתתפו – הרי הם כשאר שותפים, ופטורים. חלקו כספים ולא חלקו בהמות – חייבים.

חלקו האחים בהמות זהות, חלוקה במנין שוה – לדעת רב ענן ורבי אלעזר, אומרים 'זהו חלקו המגיעו

משעה ראשונה לכך', שהובררה ירושתו של כל אחד והרי הבהמות אצלם בגדר 'ירושה' ולא 'מקוח', הלכך

גם אם חזרו ונשתתפו, חזרו למצב 'תפיסת הבית' וחייבים. ולדעת רב נחמן ור' יוחנן אין ברירה, וגם

חלוקת דברים זהים נידונת כקנין ולא כירושה, ופטורים ממעשר בהמה.

- א. הלכה כדעה אחרונה (רמב"ם בכורות ו,יא). [ואעפ"י שאנו נוקטים להחמיר בדאורייתא שמא יש ברירה (כדעת רוב הפוסקים ודלא כרש"ל), אך הואיל ובמעשר בהמה ספיקו להקל מגזרת הכתוב (ע' להלן נח:), לכך יש לפטור ממעשר. עפ"י בית שמואל קלא סק"ד].
 ואם חלקו בהמות שונות לפי שומא, כגון קטנות וגדולות – לכו"ע אין לומר כאן 'ברירה' (וע' בתוס' וברשב"א ותורי"ד קדושין יז ובשעורי ר' שמואל שם; רש"י חגיגה כה רע"ב; חדושי הנצי"ב כאן; חזו"א בכורות כז, טו; אבי עזרי (קמא) – ע"ז ו,ה ומאכ"א יג,כב).
 ב. מדברי הרמב"ם (בכורות ו,י) מבואר שבהמות שנשתתפו בהן עצמן – בין באחים בין בשאר שותפים – פטורות ממעשר. ומשמע מדבריו שהפטור הוא משום 'לקוח'. ואילו הבהמות שנוולדו בשותפות חייבות בכל ענין [ונראה שה"ה בשותפות נכרי. מנ"ח שס,ז], בין באחים בין בזרים, בין שנשתתפו בבהמות בין במעות. (וע' בלח"מ ובחידושי הגר"ח הלוי שם; מהריט"א; אבי עזרי סוף הל' שקלים).
 בשו"ת הרשב"ש (תפג) כתב שנראה כשיטת רש"י במה שפירש שאחים שירשו בהמה – חייבים במעשר. ונראים דברי הרמב"ם שכאשר חלקו, אפילו לא חזרו ונשתתפו – פטורים.
 בשו"ת אחיעזר (ח"ב מג,ה) חידש בדעת הרמב"ם שאף בבהמות שנוולדו לשותפים אין חיוב אלא אם לכל אחד יש כדי חיוב, דהיינו עשר בהמות.
 ג. יורש יחידי; דעת הל"ח והמנ"ח (שס,ז) שחייב במעשר. ואולם החזו"א כתב (כו, טו ובסוף הספר עמ' קסד) שלדעת הרמב"ם פטור ממעשר בהמה.
 ד. צ"ע מהו שיעור השותפות הפוטר ממעשר, האם דינו ככבור או שמא כאן לכו"ע שותפות כלשהי פוטרת, דבעינן דומיא ד'בניך' שאין שם שותפות כלל (מנ"ח שס,ז). ובחזו"א (כו,ב) השוה לכבור, דקיי"ל אפילו שותף באזנו פטור.

- ג. הנותן מחצית השקל מוסיף קלבון (= תוספת מועטה לצורך הכרע, וי"א לחילוף מטבעות. רש"י). וכן שני אנשים שנותנים שקל עבור שניהם – מוסיפים שני קלבונות, שהרי הם חיובים נפרדים.
 לדעת חכמים במשנת שקלים (א,ו) נותנים קלבון אחד. אך י"ל שזה רק כשאחד שוקל עבור עצמו ועבור חברו, אבל שנים שנותנים יחדיו – לכו"ע נותנים שני קלבונות. ואין משמע כן בלשון הרע"ב (מלא הרועים).
 והוא הדין לאחים שירשו כספים וחלקו וחזרו ונשתתפו, כאשר הם נותנים שקלים שלמים – מוסיפים קלבון עבור כל אחד, כדין שני אנשים זרים. אבל אם לא חלקו עדיין את ירושתם, ואפילו חלקו בהמות ולא חלקו כספים – הרי זה נידון כאילו אביהם קיים ונותן שקל שלם עבור שני בניו, שאינו מוסיף קלבון (וי"א שמוסיפים קלבון אחד. ע' רש"י, רע"ב, תוי"ט ורש"ש).
 לדברי רבי מנא בירושלמי (שקלים א,ד כפירוש קרבן העדה) מבואר שאם היתה הבהמה רוב בנכסים, אעפ"י שחילקו שאר הנכסים, אם לא חילקו הבהמה פטורים מקלבון. ואם חלקו הבהמות ולא חילקו שאר – חייבים בקלבון כאילו חלקו הכל (כפירוש פני משה). [ולכן לא נקטה המשנה אפשרויות אלו שחייבים או פטורים בזה ובוה – שאין הדבר פסוק אלא משתנה לפי רוב הנכסים].

דף נז

פה. אלו בהמות נכנסות לדיר להתעשר ואלו שאינן נכנסות?

בהמת כלאים או נדמה – אינה נכנסת לדיר להתעשר (תחת – תחת מקדשים). טרפה – אינה נכנסת להתעשר. (כל אשר יעבר תחת השבט – פרט לטרפה [שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה] שאינה עוברת).

נדמה הדומה לאמו במקצת סימנים – ע' לעיל יב.

יוצא דופן, מחוסר זמן ויתום; לתנא דמתניתין אינם נכנסים להתעשר (תחת תחת מקדשים). וכן מסר ר' עקיבא מר' יהושע. ואולם ר'א בר' יהודה איש כפר ברתותא (בשם ר' יהושע) סובר שנכנסים; יוצא דופן – משום שסובר כר' שמעון ואליבא דריש לקיש, שכשר בקדשים. מחוסר זמן – סובר כרשב"י שנכנס לדיר להתעשר בככור. וביתום – סבר שכל עוד שלח האם קיים, אינו בגדר יתום, שהשלח מועיל לולד ע"י הלבשתו אותו, כאשר העיד רי"ש בן סתריאל מערקת לבינה, שכן נוהגים לעשות שם. רובע ונרבע, מוקצה, נעבד, אתגן ומחיר-כלב – כולם נכנסים לדיר להתעשר (שכל הפסול משום ע"ז או משום עריות, הוקש לבעל-מום (משחתם בהם מום בם), וכשם שבע"מ מתעשר שנאמר לא יבקר בין טוב לרע, כך אלו. ר'מחיר' הוקש ל'אתגן').

בהמה שהרגה את הנפש; נקט בבית הלוי (מג,ה) שדינה כדין רובע ונרבע ונעבד שנכנסים לדיר להתעשר.

טומטום ואנדרוגינוס; מחלוקת תנאים האם נידון כספק זכר ספק נקבה ונכנס להתעשר (וכ"מ מסתם מתניתין), או בריה בפני עצמה הוא (כפרש"י ור"ג) ופסול בכל הקדשים הלכך אינו נכנס להתעשר (ר' שמעון).
א. הרמב"ם, אעפ"י שפסק בריה בפ"ע היא ואינה קריבה (איסור"מ ג,ג), נראה שלא פסק כר"ש אלא כחכמים שנכנס לדיר להתעשר (כ"מ מדבריו בהל' בכורות ויד, וכן מפורש בפירוש המשנה. וערש"ש וחדושי הנצי"ב באור שיטתו. וע"ע מנחת חינוך שס; ליקוטי הלכות. ויש שפרשו דעת הרמב"ם לפטור. ע' בספר שושנים לדוד).

ב. לדעת רב חסדא וריש לקיש (לעיל מב), לא אמר רבי שמעון אלא באנדרוגינוס, אבל הטומטום נכנס לדיר להתעשר, שאינו בריה בפני עצמה (עפ"י תוס' כאן ולעיל מב).

דפים נז – נח

פו. א. מהם הגרנות וראש-השנה למעשר בהמה? ומתי הם חלים?

ב. בהמות שנולדו באלול – האם הן מצטרפות למעשר עם אלו שנולדו לפניו או לאחריהן? בהמות שנולדו לפני הגורן – האם הן מצטרפות עם הנולדים אחר הגורן?

א. הגרנות הם תאריכים שקבעו חכמים למעשר בהמה שבהם נקבעות הבהמות למעשר; שכשם שהגורן קובע את הדגן למעשר, כך אותם זמנים קובעים למעשר בהמה והרי הן אסורות (מדרבנן. רש"י, ר"ג) משעת הגורן להמכר ולהשחט עד שייעשרו.

א. אפשר לעשרן לפני הגורן גם שאין חיוב לעשות כן, אלא שדרך בני אדם להשהות בהמותיהם עד לגורן ואז לעשר (עפ"י תוס').

ונראה שלא חייבו חכמים לעשר ביום הגורן אלא שאסרו למכור ולשחוט ללא מעשר, אבל הרשות בידו לאחר את העישור עד הרגל. ואולם כשאינו מעשר ברגל, אפשר שעובר בבל תאחר (עפ"י חזו"א כז,ג).

ב. בהגיע הגורן, כשם שאסור לו למכור, כך אסור להשתתף עם חברו, שהרי זהו מוכר ומפקיע בכך מן המעשר (חזו"א כז,יד).

ראש השנה למעשר בהמה הוא התאריך שממנו מתחילה שנת-מעשר חדשה, שאין מעשרים בהמות הנולדים בשנה זו על בהמות שנולדו בשנה אחרת. (שנה בשנה, ואתקש מלמעשר דגן).

ושלשה גרנות יש בשנה; למקדימות להיולד, למאחרות ולקייציות. ונחלקו חכמים בזמניהם. ולדעת כולם נקבעו הגרנות לפני הרגלים בסמוך להם, כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים; – לדברי רבי עקיבא: בפרוס הפסח, בפרוס העצרת ובפרוס החג. כלומר, ט"ו יום לפני שלש הרגלים; היום האחרון של אדר הסמוך לניסן, ל"ה לעומר, וכ"ט באלול. [פרוס' – לשון מחצה, מחצית הזמן ששואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח. רבי אבהו].

בן עזאי אומר: כ"ט באדר [היינו כר' עקיבא, ט"ו יום קודם הפסח, אלא שלדעת בן עזאי אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, לפיכך אותו יום יוצא בכ"ט באדר בכל שנה. ואילו לרע"ק פעמים שהוא מלא]; א' בסיון [שכיון שהיולדות בין פסח לעצרת אינן מרובות, יש להסמיכן לעצרת יותר כדי שיהיו מצויים לעולי הרגל]; כ"ט באב [שהולך בן עזאי לטעמו שהאלולים מתעשרים לעצמן, לכך נקבע הגורן ליום האחרון שלפני אלול. וכיון שפעמים אב מלא ונמצא יום שלשים של אב ר"ח אלול, לכך קבעו בכ"ט אב, לעשות הכר בין החדש לישן].

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: בא' בניסן [כרשב"ג שאמר שואלין ודורשין קודם לפסח שתי שבתות]; א' בסיון (כנ"ל); כ"ט באלול [לעשות הכר בין חדש לישן, וגם א"א לעשר בא' בתשרי משום שהוא יו"ט וצביעת הסיקרא אסורה בו. אבל משום הקדש ביו"ט – כתבו התוס' – אין לאסור, לפי שהיא קדושה הבאה מאליה אפילו לא קראו 'עשירי']].

הלכה כר' עקיבא (רמב"ם בכורות ז, ח) שהיה רבם, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב (לקוטי הלכות). ראש השנה למעשר בהמה; לר' אלעזר ור' שמעון (ריש ר"ה), באחד בתשרי (כמעשר דגן). לר' מאיר – באחד באלול (כדגן, שסמוך לגמרו עישורו). לבן עזאי – ספק [ולא הכריע כאחד מן הטעמים, כיון שמפי השמועה אמרוהו, מפי חגי זכריה ומלאכי, לא היה בידו להכריע ביניהם].

הרמב"ם פסק כר' אלעזר ור' שמעון (וכן נראית דעת ספר החינוך. עפ"י מנ"ח שי"א, ג). ואולם רש"י וסמ"ג (עשין ריב) הביאו משנת ר"ה כסתמה, שאחד באלול ר"ה למעשר בהמה (עפ"י לה"מ ול"ה).

ב. כאמור, אין מתעשרין יחדיו אלא בהמות של אותה שנת-מעשר. הלכך לר' מאיר שאמר א' באלול ראש השנה למעשר בהמה, האלוליים מתעשרים עם הנולדים אחר כך ולא עם הנולדים קודם. ולר"א ור"ש – מתעשרים עם שלפניהם ולא עם שלאחריהם. ואילו לבן עזאי, האלוליים מתעשרים לעצמם מפני הספק, כנ"ל.

אעפ"י שלבן עזאי האלוליים מתעשרים לעצמם, אמר רבא שאם נולדו חמשה באב וחמשה באלול וחמשה בתשרי – כונסן לדיר להתעשר, ונוטל למעשר מן האלוליים כי אז ודאי יש כאן עשרה שמצטרפים, של אב עם של אלול, או של אלול עם של תשרי. ואותם שנולדו בתשרי אינם מצטרפים למעשר הבא כי שמא כבר נתעשרו, והרי אמרה תורה העשירי – ודאי ולא ספק, הלכך פטורים.

אעפ"י שאסור לבקר בהמה מסוימת והלא אפשר שתצא בהמה אחרת ולא זו שנולדה באלול ואז לא יצא מידי ספקן – יכול לעשרם כשהם רבוצים או עומדים ויכוין שהעשירי שמונה יהא מן האלולים (עפ"י רש"י). ומתוס' משמע שאינו מונה כשהם רבוצים אלא מוציאם באופן שמסייע במעשיו שהאלול יצא עשירי (כן פרש בחזו"א).

אפילו הפסיקו כמה גרנות בינתיים – מצטרפים בהמות למעשר, כל שהם בני אותה שנה.

דף נח

פז. א. כיצד מעשרין, לכתחילה ודיעבד?

ב. קפץ אחד מן המנויים או מן המעושרין לתוך הדיר – מה הדין?

א. כיצד מעשר, כונסן לדיר ועושה להן פתח צר כדי שלא יהיו שנים יכולים לצאת כאחת, אמותיהם גועות מבחוץ והם יוצאים לקראת אמם. (יעבר – ולא שיעבירוהו). ואין מוציאים אותם על ידי הנחת ירק בחוץ אלא ע"י אמם, גזרה משום לקוח ויתום שפטורים ממעשר (רב הונא). ומונה: א' ב' ג'... ט', והיוצא עשירי – סוקרו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר. מצוה למנותן בשבט (תחת השבט).

לא מנאן בשבט או שמנאן רבוצים או עומדים – הרי זה מעשר (העשירי... קדש).

לא קרא שמו 'עשירי' – קדוש (העשירי יהיה קדש). אבל אם נטל עשירית מהבהמות ללא שום מנין – אינו מעשר. רבי יוסי בר"י אומר: מעשר (כמעשר דגן).

א. מדובר שלא מנה ראשון שני וכו' אפילו במחשבה אלא עפ"י הבטה כללית על העדר, אבל

במחשבה – הוי מנין (עפ"י חז"א כו, ח"ט).

ב. לא מנה אלא את העשירי בלבד – הרי זה מעשר (לקוטי הלכות עפ"י גמ' להלן).

דיני אומד ומחשבה בתרומות ומעשרות – מובאים במנחות נד-נה.

ב. קפץ אחד מן המנויים לתוך הדיר – הרי אלו פטורים, לפי שהמנוי נפטר (שמנין הראוי פוטר כדלהלן), והרי כל אחד מן הדיר נתון בספק שמא הוא הפטור, והספק פטור ממעשר מדין תורה (העשירי – ודאי, ולא עשירי ספק). (ב"מ 1).

א. אם נשארו בדיר בהמות שיודע בהן בודאות שאין הקופצת ביניהן – נשארות בחיובן ומצטרפות

לגורן אחר. ומשמע שאינו חייב להביא טלאים אחרים שמחוץ לדיר להשלימן לעשר

(עפ"י חז"א כו, 1).

ב. הוא הדין כשנתערב בדיר לקוח ויתום הפטורים ממעשר – פטורים (ל"ה).

קפץ אחד מן המעושרין לתוכם – כולם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים, שהרי יש בתוכם בהמה הקדושה בקדושת מעשר [ואינה בטלה ברוב, משום גזרת קבוע].

דף נט

פח. א. מה דינו של העשירי שלא קראוהו מעשר, בין שיצא מן הדיר בין שנשאר בתוכו ולא יצא?

ב. מהו 'מנין הראוי פוטר'? מהם הכללים העולים מפרטי הדינים שבסוגיא?

ג. עשר בהמות שהחל למנותן ומתה אחת מהן תוך כדי המנין – מה הדין?

ד. היו לו יותר מעשר בהמות כגון ט"ז טלאים, מה דינו?

א. אמר רבא: עשירי – מאליו הוא קדוש (בתום מנין התשע), גם כשלא קראו 'עשירי' ולא 'קודש' אף לא במחשבה, אלא נשאר (לבדו. חז"א) בדיר (יהיה קדש). וכן שנו בברייתא.

והוא הדין כאשר קרא לעשירי 'ראשון' לאחר שמנה תשע [כגון שהיו י"ט טלאים בעדר, ולאחר תשע התחיל מנין חדש] – הרי הוא קדוש (ס).

וכן אם קרא לעשירי 'תשיעי' או 'אחד עשר' – הרי הוא קדוש כמעשר גמור מפני שהעשירי מאליו קדוש (כמפורש במשנה ובגמרא להלן, וכמוש"כ רש"י-כת"י סא. ד"ה וקרייה י"א).

וכן כשיצאו התשיעי והעשירי בבת אחת וקראם 'תשיעי', אחד מהם מתקדש מאליו, והרי מעשר וחולין מעורבים זה בזה (עפ"י גמרא להלן ס:).
 החזו"א (כו,ו) כתב להוכיח מן הגמרא שאפילו הבעלים ממאנים בקדושתו – העשירי יהיה קדש בעל כרחו, כיון שמנה תשעה.

ב. מנין הראוי למעשר – פוטר את המנויים כאילו נתעשרו, גם אם לבסוף לא עישר, כגון שהיו עשר בהמות והתחיל למנותן ולפני תום המנין מת העשירי או שיצא אחד מפתח אחר – כל המנויים פטורים (אשר יעבר – ולא שכבר עבר. ולא הוצרך הכתוב למעט אם כבר נתעשרו, אלא בא לפטור אפילו לא נתעשרו).
 ואפילו בכגון שנמנו ויצאו ארבע מפתח זה וארבע מפתח אחר, ונשארו בדיר שש, ויצאו השש באחד משני הפתחים או מפתח שלישי – נפטרו השמונה הראשונים, כי כשהם נמנו היתה אפשרות להגיע למעשר ע"י יציאת הששה הנותרים בכל אחד מן הפתחים. ואעפ"י שהוא ספק והרי בכל אופן שיצאו לא יהא עשר בפתח האחר – נחשב זה למנין הראוי.
 שאר הבהמות שלא נמנו – נשארו בחיובם.

א. הבהמות שלא נמנו אסור לשוחטן ומצטרפין לגורן אחר (עפ"י חזו"א כו,ו).
 ב. נראה שאם הפסיק המנין במזיד, כגון שנעל הדלת באמצע המנין – לא נפטרו במנין הראוי, וכאילו הוברר למפרע שאין דעתו לגמור כיון שבידו לעשות כן (עפ"י חזו"א כו,ו).
 אם בשעת המנין לא היה בדיר כדי להשלים לעשר – אין זה 'מנין הראוי' ולא נפטרו המנויים.

ג. היו לו עשרה טלאים והחל למנותם ומת אחד מן המנויים – מונה ומשלים. מת אחד מאלו שלא נמנו – המנויים פטורים, שמנין הראוי פוטר, ושאינם מנויים – מצטרפים לגורן אחר.
 נראה שלפרש"י אסור לשחטם ולמכרם עד שייעשרו בגורן הבא (ע' חו"ב ז סק"ה וסק"ג).

ד. היו לו ט' טלאים – חייב להכניס את כולם לדיר להתעשר. העשירי שיצא – מעשר, וחמשת הנותרים מצטרפים לגורן אחר.

א. אלו הנותרים אסור למכרם ולשחטם עד הגורן הבא (רש"י. וע"ע חזו"א כו, ה; חו"ב ז, ה יג).
 ב. נראה שאם עבר ובירר עשרה לבדן ועישרם – מה שעשה עשוי והרי העשירי מעשר, ומ"מ חמש הנשארות אינן פטורות ואסור לשחטן ומצטרפות לגורן אחר (חזו"א כו,ה).
 וכן הדין בי"ט טלאים (ואף אם מנה תחילה התשע, ואת העשירי שיצא מנהו כ'ראשון' – הרי הוא קדוש, שהעשירי קדוש מאליו, כנ"ל). אלא שבזה אם יצאו ט' מפתח זה וט' מפתח זה, כיון שהאחד שנשאר היה ראוי לצאת כאן או כאן, כולם נפטרו משום 'מנין הראוי' כאמור.
 יש להסתפק האם מותר לעשות כן לכתחילה, להוציאן בשני פתחים [כמשמעות לשון הברייתא 'אלא כונסן לדיר...'], כפי שפרשה רב הונא בר סחוריה]. ומסתבר יותר שלכתחילה יש לכנסן לדיר של פתח אחד (עפ"י חו"ב ז,ה).

דפים נט – ט

- פ.ט. א. מה הדין כשקרא לתשיעי או לאחד-עשר 'עשירי' באופנים השונים, כשהבהמות יצאו בזו אחר זו?
 ב. טעות מעשר – האם היא כתמורה, ומאי נפקא מינה?

א-ב. קרא לתשיעי 'עשירי' – התשיעי נתקדש לענין זה שאינו נשחט אלא במומו, אבל אינו קרב. הגוזה והעובד בו – לוקה (עפ"י רש"י כת"י ס: ד"ה קראן). ואינו נמכר באיטליו ולא נשקל בליטרא, כמעשר בעל מום. ונראה שהמוכרו עובר בלא יגאל כשאר מעשר בהמה (מג"ח שסא, ו).

רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש: אינו קדוש אלא אם נעקר שם עשירי (- מן העשירי, כלומר שקרא לו תשיעי), אבל לא נעקר [אפילו לא קראו כלום אלא שנשתייר בעדר] – לא נתקדש התשיעי. והסיקו כדברי חכמים שבכל אופן התשיעי קדוש.

העשירי, אעפ"י שקראו 'תשיעי' – הרי הוא מעשר גמור. וה"ה כשלא קרא לו כלום ונשתייר בדיר. כל שאר המנויים – נפטרו.

קרא לאחד-עשר 'עשירי' – הרי הוא קדוש ליקרב בתורת קרבן שלמים, וטעון סמיכה ונסכים ותנופת חוזה ושוק ונתינתם לכהנים. וכן מתנות הדם – כשלמים (אם מן הבקר – לרבות י"א לשלמים. ולא נתרבה תשיעי להקרבה אלא י"א – כי מסתבר יותר שהקדש מקדש לאחריו משלפניו. סא).

בזה הכל מודים שלא נתקדש אלא אם נעקר שם 'עשירי' מן העשירי – שקרא לו 'תשיעי', אבל בלא הכי, בין שקרא לו 'עשירי' בין ששתק ולא דיבר – אין האחד-עשר מתקדש.

ואם קרא לעשירי 'אחד עשר'; לדברי ר' יוסי ברבי יהודה הרי זו עקירה, ולדברי רבי אין זו עקירה. ופירש רבא כשיש לו בהמות רבות, וכשאמר 'אחד עשר' דבריו מתפרשים כאילו אמר עשר אחד, כלומר זהו המעשר הראשון מכלל העדר, אבל אין לו בהמות הרבה (אלא כגון ט"ו. ערש"י) – אפילו לרבי הריזו עקירה והאחד-עשר מתקדש.

הלכה כרבי מחברו (לקוטי הלכות. ותמה על שהרמב"ם השמיט הלכה זו).

לדברי ר' יהודה, הי"א דינו כדין תמורה [תמורת שמו' ולא תמורת גופו'], הלכך אינו עושה תמורה, שאין תמורה עושה תמורה. ולדברי רבי מאיר אינו כתמורה [שאם כן – לא היה קרב, שהרי תמורת מעשר נתמעטה כתמורת בכור], הלכך עושה תמורה.

הלכה כרבי יהודה. ואעפ"י שהוא כתמורה – אינו כתמורת מעשר שאינה קריבה, שגורת הכתוב בזה שתיקרב (ע' תו"ח על המשניות; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ג).

וגם שניידון כתמורה לר"י, נראה מדברי התוס' שאין זה כתמורה ממש לענין לאו ד'לא ימיר' (ע' חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב נא).

רבי אלעזר בר"ש אומר: לעולם אין הי"א קדוש אלא אם שתיק בתשיעי וקרא לעשירי 'תשיעי' ולי"א קרא 'עשירי', שלא היתה לו אלא טעות אחת, אבל אם טעה גם בתשיעי, שקראו 'עשירי' – אין הי"א מתקדש כלל. [ופרשו טעמו שסובר כר' יהודה שהוא כתמורה, וסובר כר"ש אביו שאין מימר חוזר ומימר – הלכך הטעות השניה אינה כלום].

נחלקו הדעות כאשר קרא לתשיעי 'תשיעי' (ולא שתק), וגם לעשירי קרא 'תשיעי'; לפרש"י, כשקרא לי"א 'עשירי' נתקדש. ולרש"י-כת"י, הקריאה לעשירי 'תשיעי' כמאן דליתא, וכאלו קרא לו 'עשירי' הלכך אין הי"א מתקדש, כי לא נעקר שם 'עשירי' (שני הפירושים הובאו בתוס').

דין זה של 'טעות מעשר' נתרבה מן הכתוב וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש. ודוקא בשטעה בסמוך, בתשיעי ובי"א, אבל בשמיני ולמטה הימנו או בי"ב ולמעלה הימנו – לא נתרבה (שנתרבה טעותו דומיא דידיה, בסמוך לו. 'ודבר זה הלכה מפי הקבלה נשמע' (רמב"ם בכורות ה,א).

[קרא בכוונה לתשיעי או לאחד-עשר 'עשירי' – לרב נחמן (בנויר לב) לא נתקדשו, ולרבה בר רב הונא נתקדשו. וכן הלכה (רמב"ם שם).

נראה שדין טעות במעשר אינו אלא בדיבור ולא במחשבה [כיון שקורא לו 'תמורה', ותמורה נראה שאינה אלא בדיבור] (עפ"י חזו"א כו, ח). ויש לעיין כאשר כל המנין היה במחשבה, ותשיעי קראו עשירי ועשירי תשיעי – האם יש ממש בדיבורו או שמא צריך דיבור בכולם, שהרי מנין הראשונים גם הוא גורם לקדושת התשיעי וצריך דיבור דוקא (שם סק"א).

דף ס

צ. מה הדין במקרים הבאים?

א. יצאו שתי בהמות כאחת.

ב. המונה זוגות וזוגות, או קבוצות קבוצות.

ג. מנאם למפרע.

ד. יצאו שתיים בתשיעי וקראן 'תשיעי' או קראן 'עשירי'; יצאו שתיים בעשירי וקראן 'עשירי' או 'אחת עשרה'.

א. יצאו שני תלאים (באמצע המנין) כאחת – מונה אותם כשנים. מנאם כאחד והמשיך במנינו – הרי התשיעי והעשירי (שלפי מנינו) מקולקלים.

יש מפרשים שדינם כדין הקורא לעשירי 'תשיעי' ולי"א 'עשירי', שהעשירי מעשר והי"א שלמים (פירוש א' ברש"י, וכן הביא מנימוקי רבו).

וי"מ שכיון שיצאו שנים כאחת וגם מנאם כאחת – הרי זה ספק, הלכך התשיעי למנינו דינו כספק תשיעי ספק עשירי, ויבאכלו במומו. והעשירי למנינו דינו כספק עשירי ספק י"א [והשלמים שביניהם טעון פדיון, וכדלהלן]. כן פרשו התוס'.

וי"מ כיון שטעותו היתה בבהמות קודמות ולא בתשיעי ובעשירי – לא חלה עליהם קדושת הקרבה אלא שניהם ייאכלו במומן (פירוש שני ברש"י; פ' קמא ברש"י כת"י. ובדעת הרמב"ם – ע' ל"ה חזו"א כו, ט).

יצאו תשיעי ועשירי כאחת – תשיעי ועשירי מקולקלין (וראה להלן כיצד הדין אם קראן 'תשיעי' או 'עשירי'). יש מפרשים שאם בתחילת המנין יצאו שנים ביחד, ימשיך להוציא זוגות וזוגות וימנעם כשנים שנים, והזוג העשירי קדוש (כ"פ הרמב"ם). ורשות היא ולא חובה (עפ"י חזו"א כו, י. ע"ש).

ב. מנאם זוגות וזוגות, קינטרן (= קבוצה בת מאה. וי"ג 'קונטרסין'. ע' ערך) קינטרן – נחלקו אמוראים בדעת ר' יוחנן; רב מארי אמר: למנין שלו הוא קדוש, כלומר הקבוצה העשירית שמנה – היא המעשר. רב כהנא אמר: למנין בהמות הוא קדוש, דהיינו הבהמה העשירית שיצאה היא המעשר, ולא כפי שמנה הוא (ואם נתערבו – כולם ירעו עד שיסתאבו). פסק הרמב"ם כדעה ראשונה.

ודוקא כשמנה כך במכוון, אבל כשיצאו שנים ביחד ממילא ומנאם אחד – תשיעי ועשירי מקולקלים, כאמור.

כתב החזו"א (כו, ט): זוגות וזוגות היינו שיוצאים שנים או שלשה אחד אחד, וכשיצאה הקבוצה מונה 'אחד'. עוד כתב שנראה שצריך למנות כל אחד ואחד שבזוג עד מספר הזוג.

משמע בגמרא שלפי הדעה הראשונה, אם היו י"ט בהמות ומנאן זוגות וזוגות, וכשיצאה הבהמה האחרונה קראה מעשר – פטר את כולם, מפני שהיא ראויה להתעשר כאן וכאן (כלומר בשני המנינים, שכל זוג מכיל שני מנינים. עפ"י חזו"א) ומנין הראוי פוטר.

ג. מנאם למפרע – עשירי שבמנין הוא קדוש. ואפילו לרב מארי שהולך אחר מנין פיו, והרי קרא לעשירי 'ראשון' – הואיל ויש במנין פרסי שקוראים לעשירי 'אחד', הלכך העשירי הוא הקדוש].
יש לעיין אם קיים דין 'טעות מעשר' במנין למפרע, אם קרא לתשיעי או ל"א 'ראשון' (ע' חזו"א כו, ח).

ד. אמר רבא: יצאו שנים בתשיעי; קראן 'תשיעי' – אחד מהם חולין שהרי הוא תשיעי ונקרא תשיעי, ואחד מהם מעשר, שאעפ"י שקראו 'תשיעי' הלא עשירי מאליו קדוש. הלכך מעשר וחולין מעורבין זה בזה. (ונאכלים במומם, והגוזז אחד מהם אינו לוקה – מפני הספק. רש"י). קראן 'עשירי' – הרי עשירי (– מעשר גמור) ותשיעי (– שקראו עשירי, שקדוש ואינו קרב) מעורבין לפנינו ויאכלו במומם (והגוזז ועובד באחד מהם – לוקה).

יצאו שנים בעשירי; קראן 'אחד עשר' – עשירי וחולין מעורבין זה בזה. קראן 'עשירי' – עשירי וי"א מעורבין, והרי לפנינו תערובת מעשר ושלמים; לדעת ר' שמעון ייקרבו כחומר שלמים, להניף חזה ושוק ולתנבם לכהן (אבל לא יסמוך על הקרבן, מפני הספק. עפ"י תוס'), ולדעת חכמים (וכן הלכה. בכורות ה, ד), אין מביאים קדשים לבית הפסול [והרי בכך שיביא שניהם כשלמים נמצא ממעט באכילת המעשר] הלכך ירעו עד שיסתאבו (ויביא בהמת חולין ויחלל עליה את השלמים שביניהם, ושניהם יאכלו במומם. רש"י קדושין נא. ובהים עא:).

ואעפ"י שלא נעקר שם עשירי – חלה קדושת י"א כיון שקרא לשניהם שם בבת אחת, הלכך שניהם קדושים (ואפילו למ"ד אי אפשר לצמצם. תוס'). כן פירש רב כהנא. ואולם רב אשי סבר שאין כאן עקירה ולא חלה קדושה על הי"א. [אמנם אם קדם והוציא העשירי את ראשו (אפשר דהיינו ראשו ורובו, אלא שקיצרו בדבר כיון שהזכר זאת דרך אגב. חזו"א כו, ע"ש) וקראו 'אחד עשר', וחזר ונכנס ויצא ביחד עם אחר וקראם 'עשירי' – בזה מודה רב אשי שיש כאן עקירה.

מכאן יש לשמוע, וכן מפורש בתוספתא, שאם היה מונה והוציא ראשו מן הדיר וחזר – הרי הוא כמנוי לכל דבר (לקושי הלכות).

דף סא

דין המעשר בזמן הזה, נתבאר לעיל נג.

צא. השולח שליח לעשר בשבילו וטעה וקרא לתשיעי או ל"א 'עשירי' – מה דין המעשר?

שליח שטעה וקרא לתשיעי 'עשירי'; רב פפי בשם רבא אמר: קדוש, ונאכל במומו לבעלים, שאעפ"י שטעה לא בטלה השליחות כיון שאין הפסד ממשי לבעלים שהרי אוכלו במומו. רב פפא אמר: אינו קדוש – 'לתקוני שדרתיך ולא לעותיך' (וכן הלכה).

קרא השליח ל"א 'עשירי' – הכל מודים שאינו קדוש, שהרי יש כאן הפסד ממון למשלח בכך שנתפס בקדושת שלמים, ולא לכך שלחו. (או גם, כיון שיצא העשירי כבר תמה שליחותו. עפ"י תוס').

ברוך רחמנא דסייען